

Сураи Тоҳо

Сураи Тоҳо дар Макка нозил шуда, дорои 135 оят аст.

Бо ривояти Ибни Аббос (р) ва Ҷобир ибни Зайд (р) сураи мазкур баъди сураи «Марям» (а) фуруд омадааст. Эҳтимол меравад, ки ҳарду сура пайи ҳам нозил шудаанд. Зеро меҳвари асосии ҳарду бо якдигар хело монанд аст. Аз ин рӯ, дар Қуръони карим бевосита баъди он (сураи «Марям») ҷои худро ишғол намудааст. Номии сура аз лафзи (ояти) якуми он, ки «То ҳо» - аст гирифта шудааст. Калимаи «То ҳо»-ро уламои киром ҳаргуна тафсир кардаанд. Баъзе аз онҳо «То ҳо»-ро якчанд ҳарфе аз ҳарфҳои ҳичоӣ ҳисобида – «Мурод аз онҳо чист, Худованд хубтар медонад» - гуфтаанд. Сухани онҳо нисбат ба дигар тафсирҳое, ки «То ҳо»-ро номе аз номҳои Худованд ё номи Пайғамбар (с) гуфтаанд ва дигар эзоҳоте, ки зеро калимаи «То ҳо» дида мешавад, маъқултар аст. Сураи мазкур дар оғоз мисли сураҳои дар Макка нозилшуда атрофи ақидаи саҳеҳ ва сифату ахлоқи ҳамидаи муъминон баҳс мекунад. Мақсади асосии сураи мазкур баёни тавҳид, пайғамбарӣ, аз нав зинда шудан, ҷамъ кардани ҳама мардум рӯзи маҳшар ва дигар асосҳои динӣ аст. Сураи «То ҳо» сифату шахсияти Пайғамбар саллаллоҳу алайҳи ва салламро васфи алоҳида намуда, барои дастгирии маънавии ӯ (с) эътибори алоҳида додааст. Сураи мазкур ба Расулulloҳ (с) ишора кардааст, ки ба ҳилаву найранги кофирону мушрикони ӯ (с)-ро дурӯғӣ меҳисобанд, истехзову масҳара мекарданд, аҳамият надихаду иҷрои вазифаи асосиеро, ки аз тарафи Парвардигор ба ӯ (с) супурда шудааст, идома диҳад. Дар муносибат ба ин мавзӯ барои тасаллии Расулulloҳ (с) Худованд, қиссаи Мӯсо (а)-ро аз замоне ки ба ӯ (а) дараҷаи пайғамбарӣ дода шуд, то он вақте ки бани Исроил ғӯсоларо (наъзузу биллоҳ) Худо гуфта парастиданд, ҳамчунин баҳси шадиди Мӯсо (а)-ро бо Ҳорун (а) бо тафсил баён кардааст.

Мӯсо (а) бо кадом роҳ ҳамроҳи бародараш Ҳорун (а) назди Фиръавн рафт, байни онҳо ва Фиръавн чи корҳо гузашт, ба Парвардигор роз гуфтани ӯ (а), муҷаддолое, ки ӯ (а) бо Фиръавн ва муборизае, ки бо соҳирон кард ва дигар ҳодисаҳо дар ин сура баёни худро ёфтаанд. Аз ин қисса маълум мешавад, ки Парвардигор Мӯсо (а)-ро ошкоро дар ҳифзу ҳимояти худ нигоҳ

доштааст. Зеро аксари оятҳои ин сура тақрибан (80) ояти он дар атрофи ин қисса баҳс мекунамд. Баъди қиссаи Мӯсо (а) мухтасаран қиссаи Одам (а) баён шудааст. Дар он омадааст, ки Одам (а) хато кард, баъди тавба, Худованд бо лутфу марҳамати Худ ӯ (а)-ро бахшиду ӯ (а)-ро ба роҳи рост ҳидоят кард. Барои авлоди Одам (а) пайғамбарони худро фиристод, то онҳоро ба роҳи рост ҳидоят кунанд ва ду роҳро дар ихтиёри онҳо гузошт. Дар давоми сура аҳволи мардум дар қиёмат низ зикри худро меёбад. Дар охир Худованд бо чанд оят Расулуллоҳ (с)-ро хитоб намудааст.

Ин буд назари кӯтоҳе ба мундариҷаи сураи «Тоҳо». Валлоҳу аълам.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

Ṭō, Ḥā. 1.

1. То. Ҳо. (Маънои ин ҳарфҳоро танҳо Худованд медонад.)

Эзоҳи ин дар муқаддима гузашт. Тарзи хондани он: «То ҳо» аст. Барои маълумоти бештар ба ояти 1-уми сураи «Бақара» ва ояти 1-уми сураи «Ёсин» муроҷиъат шавад.

مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ

Мā анзалнā ъалайка-л-Қур-āна ли ташқō. 2.

2. Фурӯ нафиристодем бар ту Қуръонро то ранҷ кашӣ!

Сабаби нузули ояти мазкурро Заҳҳок (р) чунин гуфтааст: «Вақто ки Худованд Қуръонро нозил кард, Пайғамбар (с) ва ёронашон дар намоз чунон истодагарӣ карданд, ки ингуна дар як ҷо истодану қироъат карданро мушрикони азоб ҳисобиданд. Онҳо гуфтанд: «Қуръон ба Муҳаммад барои он нозил шудааст, ки ӯ ба ранҷу машаққат гирифта бошад». Ҳамоно Худованд ояти мавриди назарро нозил карда, дар он Пайғамбари Худ (с)-ро фармуд, ки мақсад аз нозил шудани Қуръон на чунон аст, ки ботилпарастон пиндоштаанд. Мо Қуръонро барои он нозил накардем, ки худро дар ранҷу заҳмат бияфганӣ. Балки барои он

Қуръонро нозил кардаем, ки дар саодату дар камоли муҳаббат қарор бигирӣ. Дуруст аст, ки ҷустуҷӯи қурби Парвардигор бо роҳи ибодат ва ниёиш аз беҳтарин роҳҳост. Вале ҳар кор андозае дорад, чун ихтироъи баъзе шахсон набояд он миқдор ба ибодати нофила машғул шуд, ки пойҳо варам кунанд, рафтуомад бо хешовандон, мулоқот бо дӯстон тарк шавад, ё ба намози ҷумъаву ҷамоъат, ё ҷанозаи дӯстон ҳозир нашавӣ. Агар кори шахси мусалмон ба ҷаҳорҷӯбаи шаръи шариф, ки бунёдгузори он Пайғамбар (с) аст, дуруст наояд, чуноне ки аз мазмуни ин оят фаҳмида шуд, бидъат аст.

إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن تَخْشَى ﴿٣﴾

Иллā тазкирата-л ли ма-й̄ яхшā. 3.

3. Лекин (онро) фурӯ фиристодем барои панд додани касеро, ки (аз Худо) метарсад.

Худованд дар ин оят ҳадаф аз нозил шудани Қуръонро чунин баён кардааст, ки Мо Қуръонро ҷуз ёдоварӣ ва пандомӯзию насиҳат барои касоне, ки аз Худо метарсанд, нозил накардаем. Оре! Агар тарси Худованд дар дили инсон набошад суҳанҳои Парвардигорро шунавад ҳам, панд намегирад. Агар бошад, баъди шунидан мебинӣ ки зуҳду тақвои ӯ зиёд шуда истодааст. Хулоса, ҳеҷ кас, ҳатто Пайғамбар (с) ҳам бар уҳда надорад, ки касеро ба имон овардан маҷбур кунад. Аз эзоҳи ин ду оят маълум шуд, ки саъодату хушбахтии ду ҷаҳон дар пойбанд будан ба гуфтаҳои Қуръон аст. Бе пайравӣ ба Қуръон барои ҳеҷ кас саъодати охират ваъда дода нашудааст.

تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى ﴿٤﴾

Танзила-м мим ман халақа-л-аръа ва-с-самāвāti-л-ъулā. 4.

4. Фурӯ фиристода (шуд) аз ҷониби Зоте ки Замин ва осмонҳои баландро офаридааст.

Ояти мазкур, то ин ки бузургии Қуръон ошкортар маълум шавад, нозилкунандаи Қуръонро муъаррифӣ кардааст, ки ин Қуръон аз ҷониби Зоте нозил шудааст, ки ӯ офарандаи Замин ва осмонҳои баланд аст ва бе ягон стун ниғаҳдорандаи онҳост. Ана ҳамин Холиқи бузург Зотест, ки...

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ﴿٥﴾

Ар-Раҳмāну њала-л-Ъаршистава̄. 5.

5. Вай бисёр бахшоянда (ва) бар Арш истиво гирифтааст.

Шарҳу эзоҳи ояти мазкур ба шарҳи ояти 54-уми сураи «Аъроф» монанд аст. Мазҳаби имомҳои ҷаҳоргона, ки онҳоро салафи солеҳин низ ном мебаранд, дар шарҳи ин оят он аст, ки Худованд бе ягон ташбеҳу тамсил ва бе ягон таъвил (бекор) сохтан, дар намуде, ки лоиқу сазовори Худованд аст, бар Арш истиво гирифтааст. Аз Имом Молик (р) пурсиданд, ки Худованд чӣ гуна бар Арш истиво гирифтааст? Гуфт: «Истиво маълум аст, дарки (чи хел будани) он дар муҳити ақли инсон намеғунҷад. Имон овардан бар он воҷиб аст. Савол кардан аз он бидъат аст». Ҳамин аст мазҳаби салафи солиҳон.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ﴿٦﴾

Лаҳу ма̄ фи-с самāва̄ти ва ма̄ фи-л-арз̄и ва ма̄ байнаҳумā ва ма̄ таҳта-џ-џаро̄. 6.

6. Ўрост он чӣ ки дар осмонҳост ва он чӣ ки дар Замин аст ва он чӣ ки дар миёни онҳост ва он чӣ зери хоки намнок аст.

Дар оятҳои қаблӣ сухан аз ҳокимияти Худованд гузашт. Ҳоло дар ин оят аз моликияти Ў таъоло сухан рафта, Худованд хабар додааст, ки он чи дар осмонҳо ва он чи дар Замин ва он чи дар байни онҳост ва он чи зери хоки намнок аз маъданҳо ва конҳо ҳаст, ҳама мулки Худо ва дар тасарруфи Ўст. Худованд холиқу молик ва мудаббари ҳамаи онҳост.

وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾

Ва иҶ таҷҳар би-л-қавли фа иннаҳу яъламу-с-сирра ва ахфā.7.

7. Ва агар ошкор кунӣ суханро, пас, Вай сухани пинҳону пинҳонтарро медонад.

Худованд дар ин оят аз илми васеъ ва беинтиҳои Худ ба Расулulloҳ (с) ва туфайли он Зот (с) ба уммати ӯ (с) хабар додааст, ки эй Муҳаммад (с), агар суханат (дуъоят)-ро баланд ё паст, кунӣ ё дар дили худ ҳамчу сир ё аз сир ҳам пинҳонтар нигоҳ

дорӣ ва чи ҳоҷате дошта бошӣ, ҳатто ҳаёлҳо ва ниятҳои туро Худованд бо илми васеи Худ медонад. Валлоҳу аълам. Дар ояти баъди Худованд чунин гуфтааст, ки...

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى

Аллоҳу лā илāҳа иллā Ҳува лаҳу-л-асмāу-л-ҳуснā. 8.

8. Аллоҳ (Он аст,) ки ҳеҷ маъбуде барҳақ нест, магар Вай. Мар Ёрост номҳои некӯ.

Худое, ки ошкору ниҳонро медонад. Худоест, ки ба ғайри Ӯ дигар ҳеҷ зоте лоиқи парастии нест ва Ӯ Худоест соҳиби номҳои ниҳоят нақӯ. Оре! Номҳо ва сифатҳои, ки ба Аллоҳ таъоло ихтисос дода мешаванд, мутлақан нақӯтарин ва баркамолтарин исмҳо ва сифатҳоянд. Лозим ба ёдоварист, ки Асмоул-Ҳусно (Номҳои Нек)-и Худованд, чуноне ки дар ҳадиси саҳеҳ ворид шудааст, 99-то аст, баёни он дар сураи «Аъроф», зеро ояти 180-ум бо тафсил гузашт. Дар ривоятҳо ва манбаъҳои машҳур омадааст, ки Худованд дорои 99 исм аст, ҳар касе Худовандро бо ин номҳояш дуъо кунад, дуъояш қабул ва агар ин исмҳоро аз ёд кунад ва онҳоро чунон шуморад, ки шумои онҳо дар дилу ҷисми ӯ битобад, ӯ аҳли Биҳишт аст. Валлоҳу аълам. Хулоса, мақсад аз нозил шудани ингуна оятҳо, валлоҳу аълам, барои оромии қалби Расулulloҳ (с) будааст, то ӯ (с) худро танҳо ҳис накунад ва донанд, ки Худованд соҳиби номҳои нақӯст ва ҳамеша ҳамроҳи ӯст, ҳарчӣ гӯяд, мешунавад ва ҳарчи дуъо кунад, дуъояшро қабул мекунад. Аз бузургии маънои ин оятҳо буд, ки шунидани онҳо барои ба Ислому дохил шудани Умар ибни Хаттоб (р) сабаб гардид.

Барои маълумоти бештар, ба достони имон овардани Умар (р) ва ба китобҳои қисас мурочиъат шавад. Оятҳои зер (беш аз 80 оят), чуноне ки дар муқаддима ишора шуда буд, барои тасалли ва дилдории Пайғамбар (с) ва муъминон ба баёни достони Мӯсо (а) бахшида шудаанд. Худованд дар нахустини онҳо гуфтааст, ки...

وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى

Ва ҳал атāка ҳадишӯ Мӯсā. 9.

9. Оё хабари Мӯсо ба ту омадааст?

Тарзи саволгузории ин оятро саволи иқрорӣ мегӯянд. Яъне дар ояти мазкур донишманди Расулulloҳ (с)-ро таъкид карда,

Худованд фармудааст, ки эй Пайғамбари Мо (с), достони Мӯсо (а), ки бо Фиръавн ва бо ашрофи қавми ӯ чӣ кард ва байни онҳо чӣ гузашт, аз ҷониби Мо пурра ба ту расидааст ва ту он қиссаро хуб медонӣ.

إِذْ رَأَىٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا

بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

**Из раā нāран фа қола ли аҳлиҳимкушӯ иннӣ āнасту нāра-л
лаъаллӣ āтикум-м минҳā би қабасин ав ачиду ъала-н-
нāри худā. 10.**

**10. Чун оташеро дид, пас (аҳли худро) гуфт: «Биистед (дар ин
ҷо), ҳаройина, ман оташро дидам, умед дорам, ки биёрам пеши
шумо аз он оташ шӯълае ё бар он оташ раҳнамое биёбам!».**

Ҳангоме ки қарордоди Мӯсо (а) бо Шуъайб (а) (падарарӯсаш) дар шаҳри Мадян ба поён расид. Мӯсо (а) зану фарзанд ва гӯсфандони худро гирифт ба сӯи шаҳри Миср раҳсипор шуд. Бо ривояти Ибни Аббос (р) вақти бозгашти Мӯсо (а), мавсими зимистон буд. Рӯзе дар аснои сафар Мӯсо (а) бо чандин ҳодиса рӯ ба рӯ гашт. Аз он ҷумла, роҳро гум кард, гӯсфандон дар биёбон пароканда шуданд, хунуки онҳоро бетаъсир нагузошт. Хост дар он шаб оташе афрӯзад, ба «занад» (санги чахмоқ) мезад, лекин ҳеҷ шарорае аз он пайдо намешуд, то оташро даргиронад. Болои ин ҳама, зани ҳомилааш дучори вазъи ҳамл шуд. Дар ин ҳангом буд, ки шӯълае аз дур ба чашмаш намоён шуд. Бо гумоне, ки оташ аст, ба аҳли худ гуфт, дар ҳамин ҷо истед, ман оташеро дидам, меравам, шояд аҳгаре аз он биёрам, оташ афрӯзем ва шумо гарм шавед, ё ҳеҷ набошад, касеро ёбаму ӯ роҳро ба мо нишон диҳад. Сипас, ҷониби он рӯшноӣ роҳро пеш гирифт. Акнун давоми ин ҳодисаро аз забони Қуръон мешунавем.

فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَمْوَسَىٰ ﴿١١﴾

Фа ламмā атāхā нӯдия йā Мӯсā. 11.

11. Пас, чун назди оташ биёмад, овоз дода шуд: «Эй Мӯсо!

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاحْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾

Иннӣ ана Раббука фахлаъ наълайк. Иннака би-л-вāди-л-муқаддаси Тувā. 12.

12. Ҳаройина, Ман Парвардигори туам, пас, наълайни худро аз поят берун кун, ҳаройина, ту дар майдони поки Туво ҳастӣ!

Чун Мӯсо (а) ба он ҷо расид, дид, ки он оташ сафеду нуронӣ аст, ки болои дигар нурҳо ғалаба дорад. Мӯсо (а) аз шиддати сафедии он дар ҳайрат монд. Дид, ки он нур на дарахти сабзро месӯзонад ва на дарахти сабз бо оби худ онро хомӯш месозад. Чун ба он наздиктар шуд, Аллоҳ таъоло ба ӯ (а) нидо кард, ки эй Мӯсо, албатта, Ман (худам) Парвардигори ту ҳастам. Яъне Худованд дар он асно барои ваҳй фариштаеро нафиристонд, балки бевосита ба Мӯсо (а) Худованд нидо кард ва ошкоро гуфт, ки Ман Парвардигори туам, ба ту сухан мегӯям ва ту ҳоло дар водии муқаддаси «Туво» қарор дорӣ ва бо Парвардигори худ дар гуфтугӯ ҳастӣ, бо кафшҳои худ дар Замин қадам зада омадӣ, пас, кафшҳои худро аз пойҳоят каш ва барои шунидани суханҳои баъдӣ омада бош! Муфасссирон гуфтаанд: «Берун овардани кафшҳо ва бараҳна сохтани пойҳо нишони тавозӯ ва риъояи одоб аст, ки Худованд ба Мӯсо (а) омӯхт, «Туво» яке аз номҳои кӯҳи «Тур» аст». Барои маълумоти бештар ба ояти 30-юми сураи «Қасас» муроҷиъат шавад. Хитоби Парвардигор ба Мӯсо (а) дар ояти зер идома дорад:

وَأَنَا أَخَذْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾

Ва анахтартука фастамиъ ли мā йуҳā. 13.

13. Ва Ман туро ихтиёр кардам, пас, ба сӯйи он чӣ ваҳй фиристода мешавад, гӯш бинеҳ.

Дар он асно он овоз (Парвардигор) ба ӯ (а) гуфт, ки эй Мӯсо, Ман туро ба пайғамбарӣ пазируфтам, акнун аз ин баъд вазифаи пайғамбариро ба воситаи ваҳй ба ту мерасонем. Онро ба гӯшу ҳуш бишнава ва омодаи пазируфтани он бош!

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾

Иннанӣ аналлоҳу лā илāҳа иллā ана фаъбуднӣ ва ақими-с-сала̣та ли зикрӣ. 14.

14. Ҳаройина, Ман Худоям, нест ҳеҷ маъбуде барҳақ ғайр аз Ман, пас, ибодати Маро кун ва барои ёд кардани Ман намозро барпо дор!

Дар он асно Худованд гуфт, ки эй Мӯсо! Он касе, ки туро нидо мекунад, Манам. Ман Худое ҳастам, ки ғайри Ман дигар ҳеҷ зоте барҳаққу лоиқи парастии нест. Ман Худои ягонааму Маро ҳеҷ чиз шарик нест ва ба ғайри Ман ҳеҷ кас сазовори ибодат нест. Пас, Маро парастии кун ва намозро, ки мукамалтарин ибодат аст ва он бар зиммаи туст, барпо дор, то ҳамеша ба ёди ман бимонӣ!

Бо ривояти Анас ибни Молик (р) дар «саҳеҳайн», дар ҳадиси шариф аз Расулуллоҳ (с) омадааст, ки фармуданд: **«Ҳар касе аз намозе дар хоб бимонад, ё онро фаромӯш кунад, пас каффораи он ин аст, ки вақте онро ба хотир овард, онро бигузорад, зеро чуз ин ҳеҷ каффораи дигаре бар ӯ нест»**. Эй Мӯсо!...

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِيُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾

Инна-с-сāъата āтиятун акāду ухфӣҳā ли туҷзā куллу нафси̣м би mā тасъā. 15.

15. Ҳаройина, қиёмат омаданист. Меҳоҳам, ки вақти онро ҳатто аз Худам пинҳон дорам, то ҳар шахс ба ивази он чӣ мекунад, ҷазо дода шавад.

Сипас Худованд, ба Мӯсо (а) гуфт, ки эй Мӯсо, рӯзи қиёмат, албатта, омаданист, локин кай омадани онро махфӣ гузоштам. Пас, чӣ хел аз кай омадани он шуморо огоҳ гардонам? Рӯзи қиёмат, рӯзест, ки бояд дар он рӯз ҳар шахс ҷазо, ё мукофоти амали худро бигирад. Ҳоло ту фирефтаи шахсоне, ки ба рӯзи қиёмат бовар надоранду майл ба ҳавову ҳавас ва шахватҳо доранд ва аз омадани он рӯзи пуртахлука дар ғафлатанд, нашав. Барои омадани қиёмат омода бош, албатта, он рӯз омаданист. Муфасссирон гуфтаанд: «Дар махфӣ омадани рӯзи қиёмат, ё марг, ҳикмате ҳаст, то мардуме, ки ба омадани он имон доранд, дар ҳама вақту замон омода бошанд ва ба тоъату ибодат машғул гарданд. Зеро он рӯз, нохост меояд».

فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَىٰ ﴿١٦﴾

Фа лā ясудданнака ъанҳā ма-л лā юьмину бихā ва-т-табаъа ҳавāху фа тардā. 16.

16. Пас, бояд, ки касе ки ба он имон надорад ва хоҳиши нафси худро пайравӣ кардааст, туро аз (бовар доштани) он бознадорад, он гоҳ ҳалок шавӣ!

Одатан мардуми беимон, то ин ки ҳар чи дилашон хоҳад, анҷом диҳанд ва дар иҷрои ҳавасҳояшон ҳалале ворид нашавад, барпо шудани қиёматро инкор мекунанд. Худованд дар ояти мазкур бар яке аз аслу асоси ақидаи исломӣ, ки барои ҳама шахси мукаллаф дастур аст, ишора карда, фармудааст, ки ай Мӯсо! Набояд касоне, ки дар ҳавову ҳавасҳо ва лаззатҳои дунёи фонӣ фуру рафтаанд ба рӯзи қиёмат имон надоранд, аз имон овардану амал кардан ва аз омода будан барои он рӯз туро боз доранд! Зинҳор ба суханҳои чунин шахсон дода машав! Агар онҳоро гӯш диҳӣ ва мисли онҳо аз имону амал боз монӣ, огоҳ бош, ки ҳалок хоҳӣ шуд. Фирефтаи ҳаёҳуӣ онҳо машав, дар дили худ тарсро роҳ мадеҳ ва дар ҳақ будани даъвати худ ба шакку тардид роҳ мадеҳ!

Чун Худованд илми тавҳидро ба Мӯсо (а) омӯхт, хост бо иродаи худ якумин муъҷизаи бузурги худро ба ӯ (а) зоҳир кунад. Пас, ба ӯ (а) гуфт:

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَمْوَسَىٰ

Ва ма тилка би ямӯника йā Мӯсā. 17.

17. Ва эй Мӯсо, ин чист дар дасти ростии ту?».

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَأَهشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا

مَآرِبٌ أُخْرَىٰ

Қола ҳия ъасоя атаваккау ъалайҳā ва аҳушшу бихā ъалā ганамӣ ва лия фӣҳā маāрибу уҳрō. 18.

18. (Мӯсо) гуфт: «Ин асои ман аст, бар он така мекунам ва барои гӯсфандони худ бо он барг мерезонам ва маро дар ин асо корҳои дигар низ ҳаст».

Бо мулоҳизаи маънои оятҳои қаблӣ, Мӯсо (а) назди дарахте бо Аллоҳ таъоло дар сухан буд, бо ишқу муҳаббати бисёр меҳост

бо Аллоҳ таъоло сухан кунад, хушбахтона, Худованд аз ӯ (а) пурсид, ки эй Мӯсо, дар дасти рости ту чист? Дар посух Мӯсо (а) гуфт, ки ин асои манасти, ҳангоми роҳ рафтан чун хаста шавам, бар он таъя мекунам ва барои ӯсфандонам, бо он барги дарахтонро метаконам, то баргҳо фуру резанд ва ӯсфандҳои ман бихӯранд ва дар он барои ман дигар манфиъатҳо низ ҳаст. Хулоса, дар ин шаби таърихии хотирмон ин савол барои чист? Мӯсо (а) дар таъаҷҷуб монд. Ногаҳон Худованд:

قَالَ أَلْقَهَا يَمُوسَىٰ

Қола алқиҳа йа Мӯса. 19.

19. Гуфт: «Эй Мӯсо, онро биафган!».

Худованд ба Мӯсо (а) ногаҳон фармон дод, ки эй Мӯсо! Аз дасти худ асоятро бар Замин парто!

فَأَلْقَهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ

Фа алқоҳа фа иза ҳия ҳайятун тасъа. 20.

20. Пас, Мӯсо асоро ба замин партофт, ногаҳон (асо) море шуд давон.

Чун бо амри Худованд Мӯсо (а) асои худро ба Замин партофт, бо қудрати илоҳӣ он асо ба мор мубаддал гашт ва бо чобукӣ ба ҳар тараф медавид. Ба қавле баъди аз даст андохтани асо Мӯсо (а) дид, ки он ба аждаҳо табдил шудааст, чун ба дарахте расид, он дарахтро хӯрд, чун ба санги калоне расид, онро фуру бурд. Он ҳолатро Мӯсо (а) дида тарсид. Даре нагузашт, хушбахтона, дастури Худованд даррасид:

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَىٰ

Қола хузҳа ва ла таҳаф. Са нуъидуха сиратаҳа-л ула. 21.

21. Гуфт: «Онро бигир ва матарс! Онро ба шакли нахустини он боз хоҳем гардонид!»

Вақто ки асо ба аждаҳо иваз шуд, Мӯсо (а) тарсида чунон фирор кард, ки ҳатто қафои худро наменигарист. Дар он ҳангом Худованд ба ӯ (а) дастур дода гуфт, ки эй Мӯсо, баргард, натарс,

бигир асои худро, мутмаин бош, ҳамин, ки ба ӯ даст расондӣ, Мо онро ба сурати аввалааш (асо) бармегардонем. Барои маълумоти бештар ба ояти 31-уми сураи «Қасас» муроҷиъат шавад. Валлоҳу аълам. Ин муъҷизаи аввалини Мӯсо (а) буд. Ҳоло дар ояти зер ба муъҷизаи дувумини ӯ (а) ишора шудааст:

وَأَضْمَمَ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجَ بَيْضَاءَ مِّنْ غَيْرِ سُوءٍ ءَايَةٌ

أُخْرَىٰ

Ваъмум ядака илā чанāҳика тахруҷ байзба мин гайри сўин āятан ухро. 22.

22. Ва ба ҳам ор дасти худро ба сўйи чайб (багал)-и худ, то берун ояд сафедшуда бидуни ҳеҷ айбе, ин мўъҷизаи дигар аст.

Бо истифода аз маънои ояти 32-юми сураи «Қасас» ва маънои ояти 12-уми сураи «Намл» маънои ояти мазкур чунин намуд мегирад, ки Худованд хост муъҷизаи дигареро ба Мӯсо, (а) тақдим кунад ва ба ӯ (а) дастур дод, ки эй Мӯсо дасти худро дар бағали худ дохил кун, бе он ки айб ё нуқсон дар он бошад, сафеду дурахшон берун меояд. Ин аз ҷониби Мо муъҷизаи дигарест барои ту! Ривоят аст, ки пўсти бадани Мӯсо (а) гандумранг буд, чун дасти худро дар бағал мекард, бе он ки дасташ пес шавад ё дучори дигар беморӣ бошад, бо нури дурахшандае, ки бар равшании Офтоб ғалаба дошт, берун меомад ва шахси бинандаро ҳайратзада месохт ва баъди соҳате чанд ба сурати аввалааш бозмегашт. Ояти зер ин маъноро пай мегирад. Худованд дар он ба Мӯсо (а) гуфт:

لُنُرِيكَ مِنْ ءَايَاتِنَا الْكُبْرَىٰ

Ли нурияка мин āйāтина-л-кубро. 23.

23. (Меҳоҳем), ки туро баъзе нишонаҳои бузурги Ҳешро нишон диҳем!

Чун Мӯсо (а) ин ду муъҷизаро, дид Худованд ба ӯ (а) гуфт, ки хостем бо нишон додану дар ихтиёри ту гузаштани ин ду муъҷиза, қудрату муъҷизаҳои бузурги худро ба ту нишон диҳем. Сипас, Худованд Мӯсо (а)-ро амр кард, ки...

أَذْهَبَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ

Изҳаб илā Фиръавна иннаҳу тaғo. 24.

24. Бирав ба сӯи Фиръавн, ҳаройина, вай аз ҳад гузаштааст!».

Эй Мӯсо! Дар водии муқаддаси «Туво» ба ту нидо кардем, туро ба пайғамбарӣ баргузидем ва муъҷизаҳои бузурги Худо ба ту нишон додем ва онҳоро дар ихтиёри ту гузоштем, акнун ту ҳамчу Расули Мо ҳамроҳи муъҷизаҳо ба назди подшоҳи Миср (Фиръавн) бирав, ўро аз азоби Мо битарсон ва ба сӯи яктопарастӣ даъват кун! Зеро ў ҷабру зулмо аз ҳад гузаронида, саркашу кофир шудааст. Чун Мӯсо (а) сухани Парвардигорро шунид, аз Худованд барои муҷаҳҳаз сохтани худ чанд дархости дигаре намуд...

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي

Қoла Раббишраҳ лӣ сaдрӣ. 25.

25. (Мӯсо) гуфт: «Эй Парвардигори ман! Кушода кун барои ман синаамро -

Аз чунин маъмурияти сангин, Мӯсо (а) нороҳат нашуд, балки истиқбол кард ва аз Худованд васоили пирӯзиро хостор шуда гуфт, ки Парвардигоро! Синаам (дилам)-ро васеъ гардон, то битавонад озорҳо ва вазифаҳои пайғамбариро бардошт карда тавонад. Оре! Агар инсон дили кушод ва ҳавсалаи фаровон надошта бошад, роҳбар шуда наметавонад.

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي

Ва яссир лӣ амрӣ. 26.

26. ва корамро бароям осон кун -

Албатта, роҳи даъват мушкilotи зиёд дорад. Бартараф шавии мушкilot танҳо бо лутфи Худованд имконпазир аст. Ҳоло Мӯсо (а) бо тақозои ҳалли мушкilot, назди Худованд бо илтиҷо гуфт, ки Худовандо! Таблиғи дини ростин ва адои вочиботро бароям осон гардон! Бори дигар Мӯсо (а) гуфт: Худовандо!

وَأَحْلِلْ عُقْدَةَ مِنِّ لِسَانِي

Ваҳлул ъукдата-м ми-л лисāнӣ. 27. Яфқаҳу қавлӣ. 28.

27. ва аз забони ман гиреҳ (лакнат)-ро бикшо, 28. то сухани маро - бифаҳманд

Мӯсо (а) дар дуъо ва муноҷоти худ гуфт, ки ай Парвардигори ман! Вақто ки меҳоҳӣ ба он ҷаббори золим муқобила кунам, ин гиреҳеро, ки дар забони манасту дар ҳолати сухан гуфтан ҳалал мерасонад, бикшо, то сухани ман бурро шаваду мардум сухани моро бифаҳманд! Нақл аст, ки Мӯсо (а) аз даврони кӯдакӣ забонаш, гиреҳ дошт, зеро дар овони кӯдакиаш мӯеро аз бадани Фиръавн канд. Фиръавн ҳашмгин шуд. Дар он асно занаш гуфт: «Ҳоло ӯ кӯдак аст, намедонад чӣ мекунад». Онгоҳ барои исботи сухани худ назди Мӯсо (а) аҳгаре аз оташ ва хурморо ниҳоданд. Мӯсо (а) ба ҷои хурмо аҳгари оташро гирифта ба даҳони худ гузошт, аз он вақт ин ҷониб дар забони ӯ (а) уқда (гиреҳ) пайдо шуд, суханаш чандон фаҳмо набуд. Хулоса, Мӯсо (а) кушода шудани забони худро то дараҷае талаб кард, ки чун сухан гӯяд, суханашро мардум фаҳманд. Ҳамин тавр ҳам шуд, локин гиреҳи забони ӯ (а) билкул нарафт. Барои маълумоти бештар ба ояти 125-уми сураи «Анъом» ва ба ояти 52-юми сураи «Зухруф» муроҷиъат шавад.

وَأَجْعَلْ لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي

Ваҷъал-л лӣ вазӣра-м мин аҳлӣ. 29.

29. ва аз аҳли ман вазире барои ман муқаррар кун,

هَارُونَ أَخِي

Ҳāруна ахӣ. 30.

30. Ҳорун - бародари маро

أَشَدُّ بِهِ أَزْرِي

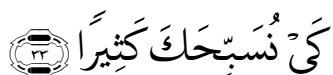
Ушдуд биҳӣ азрӣ. 31.

31. маҳкам (қавӣ) кун ба сабаби ӯ бозу (тавонои)-и маро –

وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي

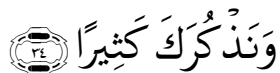
Ва ашрикху фӣ амрӣ. 32.

32. ва ўро дар кори ман шарик кун,

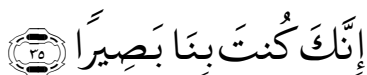
Кай нусаббихака каџиро. 33.

33. то тасбеҳи Ту бисёр гӯем –

Ва назкурака каџиро. 34.

34. ва ёди Ту бисёр кунем!

Иннака кунта бинā басӣро. 35.

35. Ҳаройина. Ту ба аҳволи мо Бино ҳастӣ!».

Вазифаҳое, ки Худованд ба Мӯсо (а) вогузошт, Мӯсо (а) дуруст дарк кард ва бе ягон баҳона амри илоҳиро қабул фармуд. Лекин пеш аз он, ки назди Фиръавни золим равад, аз Худованди бар ҳама қодир, барои иҷро кардани он амр ва сабук шудани иҷрои он кори пурмасъулият ҳар чизе, ки барояш зарур буд, аз Худованд ёрӣ пурсида гуфт, ки Парвардгоро, барои он, ки дар қорҳои машаққат ба ман ёрӣ расонад, аз хешу табори худам, касеро барои ман вазир қарор деҳ! Сипас, Мӯсо (а) ошкоро гуфт, ки Парвардгоро, бародарам (Ҳорун)-ро барои ман вазир интиҳоб кун! Дар таърихи Ҳорун (а) омадааст, ки ӯ (а) аз Мӯсо (а), валлоҳу аълам, ҷаҳор сол қалон буд, бо Мӯсо (а) муносибати хуб дошт ва ба бародари худ Мӯсо (а) салоҳияти вазир шуданро низ дошт. Ҳорун (а) забони бурро дошт ва дар суҳанронӣ моҳир ва бо фикру андешаву ботамкин буд. Мӯсо (а), ки ҷабру зулми Фиръавнро медонист, дар идомаи сухани худ гуфт, ки Парвардгоро, тавони маро ба сабаби Ҳорун мустаҳкам кун ва дар қори пайғамбарӣ ўро шарикӣ ман гардон. Хулоса, Мӯсо (а) аз Худованд хост, ки бародараш Ҳорун (а) низ пайғамбари илоҳӣ ва дар қори пайғамбарӣ ба ӯ (а) кӯмакрасон бошад. Сипас, Мӯсо (а) иллату сабаби дархости худро чунин баён карда, гуфт, ки ай Парвардигори ман! Ин ҳама талабу дархости ман барои он аст, ки

тасбеҳи туро ва шукри неъматҳое, ки ба мо додаӣ, бисёр гуфта бошем. Зеро бар ҳама аҳволи мо Ту донову биной! Ривоят шудааст, ки Ойша (р) барои адои ҳаҷчи умра дар сафаре, ки ба сӯйи Макка дошт, аз яке аз арабҳо шунид, ки мегуфт: “Ҳақро, ки Мӯсо (а) нафърасонандатарин бародар барои бародараш Ҳорун (а) буд.” Ойша (р) фармуд: «Ба Худо қасам! Ин араби бодянишин рост мегӯяд. Зеро Мӯсо (а) фазилате (пайғамбарӣ)-ро аз Парвардигор барои бародари худ Ҳорун (а) дархост намудааст.» Хулоса, он чи, ки Мӯсо (а) тақозо кард, Худованд қабул фармуд ва ба ӯ (а)...

قَالَ قَدْ أُوتِيَ سُؤْلَكَ يَمُوسَىٰ

Қола қад ӯтиа суълака йа Мӯсā.36.

36. Гуфт: «Эй Мӯсо, ҳаройина, дархости туро ба ту дода шуд!»

Чун Мӯсо (а) барои даъвати Фиръавн ҳарчи барояш лозим буд, аз Худованд пурсид, Худованди меҳрубон бе ягон қайду шарт ва бе ягон чуну чаро меҳмони худро ниҳоят гиромӣ дошта, ҳама хостҳои ӯро бо як ҷумлаи кӯтоҳ иҷобат фармуда ба Мӯсо (а) гуфт, ки эй Мӯсо ҳар он чиро дархост кардӣ, ба ту дода шуд. Яъне Мӯсо (а), дар макони муқаддаси «Туво» аз Аллоҳи бешарику беҳамто ҳар чизеро дархост намуда буд, Худованд дод ва баъд неъматҳое, ки дар айёми кӯдакиаш ба ӯ (а) дода буд, ёдрасон намуда ба ӯ гуфт, ки...

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ

Ва лақад мананнā љалайка марратан ухрō. 37.

37. Ва ҳаройина, эҳсон (миннат) кардем бар ту як бори дигар.

Баъди иҷобати дархостҳои Мӯсо (а), Худованд дар ин оят ва оятҳои минбаъда аз оғози умри ӯ (а) хабар дода, дар нахустин оят гуфтааст, ки эй Мӯсо, рӯзҳоеро, ки ту кӯдак будӣ ва Мо ба ту чи эҳсон кардем, дар ёд ор! Дар он асно Фиръавни золим барои нигоҳ доштани салтанати худ, ҳама писарони навзоди бани Исроилро нест мекард, Мо бар ту миннат ниҳода, туро аз куштан наҷот додем.

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مَا يُوحَىٰ

Из авҳайнā илā уммика mā йўҳā. 38.**38. Чун ба сўйи модари ту он чӣ илҳом карданӣ буд, илҳом
фиристодем,**

Дар он асно Худованд гуфт, ки эй Мӯсо, неъматӣ дигаре, ки барои ту дар ҳолати миннат ниҳодем, ба ёд ор! Вақто ки ту тифли ширхора будӣ, то ин ки аз хашму ғазаби Фиръавн наҷот ёбию зинда монӣ, сабаби наҷоти туро ба модарат илҳом (таълим) кардем. Инак, ту ҳастӣ ки аз шарри он золим наҷот ёфтӣ ва ба воя расидӣ. Ҳоло ту назди Мо ҳузур дорӣ ва Мо туро ба дараҷаи пайғамбарӣ расонидем!

Агар ба оятҳое, ки дар шаъни Мӯсо (а) нозил шуданд, назар шавад, мебинем, ки вақто Фиръавн (подшоҳи Миср) бани, Исроилро, таҳти фишори худ қарор медод, хавфе ҳам дошт, ки агар онҳо қувват пайдо кунанд, аз эҳтимол дур нест, ки барои сарнагун кардани ӯ шӯриш мебардоранд. Муаррихон ва муфасссирон бар ин ақидаанд, ки дар он асно гӯё тахмин шуда буд, ки аз бани Исроил фарзанде ба вуҷуд меояд, ки салтанати Фиръавнро дарҳам мекубад. Барои ҷилавгирии ин ҳодиса яъне барои ба вуҷуд наомадани чунин фарзанд, Фиръавн тадбир намуда фармуд, бояд чанд муддате марду зани бани Исроил аз хуфту хоб бо ҳам дур бошанд. Аз ин баъд агар фарзанди писаре аз онҳо таваллуд шавад, онро нест кунанд. Барои иҷрои амри Фиръавни золим ҷосусони ӯ кӯча ва маҳаллаҳои бани Исроилнишинро саҳт наззора мекарданд. Ҳамин ки фарзанди писар таваллуд мешуд, бо шитоб ба дастгоҳи Фиръавни золим хабар медоданд ва ӯро бо суръат нобуд месохтанд. Иттифоқо, Мӯсо (а) дар он асно таваллуд шуд, модараш дар изтироб шуда эҳсос кард, ки ҷони ин навзод дар хатар аст. Ба ҳар ҳол ӯро махфӣ нигоҳ медорад, лекин то кай? Зеро махфӣ нигоҳ доштани ӯ ҳеҷ мушкилиро ҳал карда наметавонист, чӣ кор карданаширо наметавонист. Хушбахтона, Худованд дар он ҳангом ба модари Мӯсо (а) илҳом кард, ки...

أَنْ أَقْدِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَأَقْدِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ

عَدُوِّي وَعَدُوُّهُ ۖ وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةٌ مِّنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي ﴿٣٨﴾

**Аниқзи фиҳи фи-т-табӯти фақзи фиҳи фи-л-ямми фа-л
юлқиҳи-л ямму би-с-саҳили яьхузҳу ьадувву-л ли ва**

**Ъадувву-л лаҳ. Ва алқайту ъалайка маҳаббата-м миннӣ
ва ли туснаъа ъалā ъайнӣ. 39.**

**39 ки: «Ин тифлро дар сандуқ бигзор, пас, он сандуқро дар дарё
парто, то дарё ўро ба соҳил партоб кунад (ва) ўро душмани ман
ва душмани вай бигирад ва аз ҷониби хеш ба рӯи ту қабулро
биафгандам ва хостам, ки зери назорати Ман парварида шавӣ».**

Модари Мӯсо (а) дар он вақт аз ҷосусони Фиръавн мушаввашхотир менишаст, хушбахтона Худованд дар дили ў илҳом кард, ки ту ҳеҷ ғам махӯр, ҳоло он навзодно дар сандуқе андоз ва он сандуқро бе ягон тарсу ваҳм дар дарёи Нил парто. Он дарё дар ихтиёри Мост ва маъмур аст, ки он сандуқро ба соҳиле, ки рӯ ба рӯи қасри Фиръавн аст, барорад. Чун Фиръавн, ки ў душмани ману душмани Мӯсо аст, сандуқро бинад, онро мегирад. Чунин ҳам шуд. Дар ривоятҳо омадааст, ки Фиръавн дар канори дарёи Нил ҳамроҳи ҳамсараш нишаста буд, ногоҳ он сандуқро дид, пас фармон дод, то онро кушоянд. Чун онро боз карданд, диданд, ки писарбачаи зебодаруни сандуқ хобидааст. Ҳамин ки чашми Фиръавн ба ҳамсараш ба ў ҷалб шуд, чуноне ки Худованд дар давоми оят фармудааст, ки Ман аз ҷониби худ муҳаббатеро бар ту афгандам, яъне Худованд муҳаббати Мӯсо (а)-ро дар дили мардум чунон андохта буд, ки касе ў (а)-ро медид, албатта, дӯст медошт.

Хулоса, Фиръавну ҳамсараш Мӯсо (а) чунон дӯст доштанд, ки намехостанд мӯе аз сари ў кам шавад. Ҳол он ки дар айнаи ҳол ҳама ҳамқавамони навзоди ў (а)-ро нест карда буданд.

Албатта, ин ҳикмату иродаи Худованди қодиру мутаъол аст, ки бояд Мӯсо (а) бо тарбияи душмани худ ба воя расад.

Ҳоло Худованд ба Мӯсо (а) гуфт, ки Мо хостем, то ту зери назару таҳти ҳимояи Мо парвариш ёбӣ ва ба воя расӣ! Во аҷабо, аз ҳикматҳои Парвардигор, Фиръавн барои нест кардани ҳамин кӯдак, то ин ки дар мулки ў боқӣ намонад, ҳама навзодони писари бани Исроилро нест кард, ҳоло ҳамон кӯдаке, ки дар оянда ба сабаби ў мулку диёраш аз дасташ меравад, дар оғӯшу дар қасри ў дӯстрӯяку маҳбуби ҳама парвариш меёбад ва ў (а)-ро чунон дӯст медоранд, ки намехоҳанд ба ў газанде бирасад.

إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۖ فَرَجَعْنَاكَ

إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَكَلَّمَتْ نَفْسًا فَانْجَيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ

وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ

يَمُوسَىٰ

**Из тамшӣ ухтука фа тақулу ҳал адуллукум ъалā ма-й
якфулуҳ. Фа рачаънāка илā уммика кай тақарра ъайнуҳā
ва лā таҳзан. Ва қаталта нафсан фа наҷҷайнāка мина-л
ғамми ва фатаннāка футунā. Фа лабиџта сини́на фӣ
аҳли Мадяна џумма чиъта ъалā қадари-й̄ йā Мӯсā. 40.**

**40. Чун мерафт хоҳари ту, пас, мегуфт: «Оё далолат кунам
шуморо бар касе, ки нигоҳбони ин тифлро кунад?». Пас,
бозовардем туро ба сӯйи модарат, то равшан шавад чашмони
вай ва андӯҳгин набошад ва шахсеро бикуштӣ, пас, туро аз андӯҳ
халос сохтем ва озмудем туро озмудане. Пас, солҳое чанд дар
аҳли Мадян диранг кардӣ, пас, эй Мӯсо, мувофиқи тақдири илоҳӣ
боз омадӣ!**

Чун модари Мӯсо (а), ӯ (а)-ро ба сандуқ андохту дар дарё партофт, сӯзу фироқи фарзанд бар вай хеле душвор гашт. Худованд ба Мӯсо (а) мегӯяд, ки Мо ба модари ту илҳом кардем, ки ту ғамгин набош, Мо тифлатро ба ту бармегардонем! Хоҳари (апаи) Мӯсо (а) Марям, дар ғами модари худ шарик буд ва қад-қади соҳили дарёи Нил наззоракунон мерафт, то бубинад, аҳволи сандуқ чӣ мешавад ва кӣ онро мегирад. Дар он асно Фиръавну ҳамсараш сандуқро гирифтанду дар ҷустуҷӯи зани ширдеҳ шуданд. Мӯсо (а) бошад, мегиристу пистони ҳеҷ занро намегирифт. Хоҳари Мӯсо (а) ин ҳолатро дида гуфт, ки оё ман касеро ба шумо нишон диҳам, ки сарпастии ин тифлро ба уҳдаи худ гирад? Сухани Марям (апаш) пазируфта шуд, ҳамин ки модарашро оварданд, Мӯсо (а) пистони ӯро гирифтун ором шуд. Худованд дар идомаи оят ба Мӯсо (а) мегӯяд, ки то ин ки модарат ба дидани ту хурсанду чашмонаш равшан шавад ва туро дар оғӯши худ бинаду шодмон бошад, Мо туро ба чунин тадбирҳо ба модарат боз гардонидем. Нақласт, ки Мӯсо (а) пистони модари худро гирифтун ором шуд, зани Фиръавн Осия бисёр хурсанд шуд ва ба модари Мӯсо (а) гуфт, ки ту назди мо дар ин қаср бимон! Мо ба ту музди калон медиҳем! Ӯ гуфт ман наметавонам хонаву даргоҳи худро тарк кунам, локин метавонам ӯро ҳамроҳи худ

барам ва гоҳ-гоҳ назди ту биёрам. Осия гуфт бисёр хуб, ўро хуб нигоҳ кун.

Дар идомаи ояти мазкур Худованд ба неъматӣ дигаре, ки ба Мӯсо (а) ато карда буд ишора намудааст, ки шахсоро куштӣ, пас туро, аз ғам наҷот додем. Нақл аст, ки дар давраи навҷавонӣ Мӯсо (а) дид, ки марди қибтиё (тарафдори Фиръавн) бо марде аз бани Исроил даст ба гиребон аст. Исроилӣ аз Мӯсо (а) ёрӣ хост. Мӯсо (а) қасди куштани қибтиро надошт. Локин барои халос кардани марди Исроилӣ қибтиро як мушт зад, аз зарби мушти Мӯсо (а) қибтӣ ҷобаҷо мурд. Ин ҳодисаи ногаҳонӣ Мӯсо (а)-ро саҳт ғамгин соҳт ва ӯ (а) маҷбур шуд по ба фирор гузорад.

Худованд ба Мӯсо (а) гуфтани истиғфоро таълим кард ва бо истиғфор гуфтан ғаму андӯҳ аз ӯ (а) дур шуд.

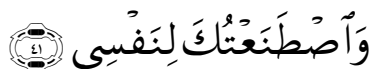
Худованди таъоло дар идомаи ояти мазкур мефармояд, ки Мо туро (яъне Мӯсо (а)-ро), қабл аз он ки ба пайғамбарӣ баргузинем, борҳо озмудем.

Муфасссирон мегӯянд, ки ин ҷо мурод аз озмудан ба душвориҳои саҳт ва тоқатфарсое, ки Мӯсо (а) ҳангоми ҳиҷрат аз Миср ба диёри Мадян ба онҳо рӯбарӯ шуд ва бо сарбаландӣ паси сар кард, ишора аст. Мисли: ҳиҷрат аз ватан пои пиёда, тарки ҳешовандон ва дӯстон, набудани тӯшаи роҳ ва ғайра.

Мӯсо (а) душвориҳоро паси сар карда, ба Мадян расид. Дар ин ҷо назди Шуъайб (а) (пайғамбари Худованд) даҳ сол ҷӯпонӣ кард ва ба Сафуро духтари Шуъайб издивоҷ кард.

Худованд дар охири ояти мазкур фармудааст, ки сипас эй Мӯсо, дар вақти аз тарафи Мо муқаддар шуда, ҳоло ту дар ин водии муқаддас (Туво) қарор дорӣ ва бо Мо дар сухан ҳастӣ!

Хулоса, Худованд дар ояти мазкур марҳилаҳои зиндагонии Мӯсо (а)-ро аз овони тифлӣ то ба мақоми пайғамбарӣ расидан мухтасаран ёдрас намуда, сабаби онро низ баён кард. Ҳоло бозмегардем ба идомаи ояти 36-уми ин сура.

Вастананътука ли нафси. 41.

41. Ва туро барои хеш (хос) баргардонидам.

Худованд дар изофаи сухан ба ӯ (а) гуфт, ки бо ин саргузашти аҷоиб Ман туро барои Худам парвариш додам, то қабули ваҳу рисолатро, ки вазифаи сангин аст бардошт карда байни бандагони Ман роҳбарӣ карда тавонӣ. Акнун, ки ин маъмурияти бузургро бар дӯши ту гузоштам...

أَذْهَبَ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾

Изҳаб анта ва ахӯка би айāti ва лā танийā фи зикри. 42.
42. Ту ва бародарат бо нишонаҳои Ман биравед ва дар ёд кардани
Ман сустӣ макунед.

Дар ояти мазкур Худо ба Мӯсо (а) фармудааст, ки бо бародарат Ҳорун (а) муъҷизаҳо ва далелҳои Маро (яъне асо, дасти нурафкан ва дигар муҷизаҳоро) назди мардум бибаред. Дар ҳама ҳол бо зикри Ман бошед ва дар ёд кардани Ман ва таблиғи дини Ҳаққу Худоро якка ва ягона доништан кӯтоҳӣ ва сустӣ нишон надиҳед!

أَذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾

Изҳабā илā Фиръавна иннаҳу тағб. 43.

43. Ба сӯи Фиръавн биравед, ба дурустӣ ки ӯ тугън карда аст.

Худованд дар ин оят мақсади асосиро мушаххас намуда, ба Мӯсо (а) ва Ҳорун (а) фармон дод, ки ҳоло ҳардуи шумо ба назди Фиръавн биравед, зеро ӯ дар куфр аз ҳад гузашта, даъвои Худоғӣ низ карда, омили бадбахтии он сарзамин шудааст. То ӯ ислоҳ нашавад, ҳеҷ кор натиҷа нахоҳад дод.

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ تَخْشَىٰ ﴿٤٤﴾

Фақулā лаҳу қавла-л лаййина-л лаъаллаҳу ятазаккару ав
яхшā. 44.

44. Пас, ба вай сухани нарм бигӯед, шояд пандпазир шавад ё
битарсад!».

Худованд ба Мӯсо (а) ва Ҳорун (а) тарзи бархӯрди муассирро таълим дода, ба онҳо гуфт, ки барои он, ки битавонед сухани худро таъсирбахш ёбед, дар аввал бо нармӣ сухан кунед ва ошкоро матлаби худро ба ӯ баён созед, шояд сухани шуморо бипазирад ва имон орад, ё ло ақал аз муҷозоти илоҳӣ, чи дар дунё ва чи дар охират, битарсад. Бе ягон шакку шубҳа Худованд медонист, ки кори Мӯсо ва Ҳорун (а) ба кучо хоҳад расид, локин ин насихатҳо дарсе буд барои Мӯсо ва Ҳорун (а) ва барои ҳама роҳбарони роҳи Худо. Барои маълумоти бештар ба сураи «Ваннозиъот», ояти 18-ум муроҷиъат шавад.

قَالَ رَبَّنَا إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَىٰ

Қоло Раббанӣ иннанā нахофу ай яфрута ъалайнā ав ай ятғо. 45.

45. Гуфтанд: «Эй Парвардигори мо, ҳаройина, мо метарсем аз он, ки таъаддӣ (таҷовуз) кунад бар мо ё аз ҳад гузарад!».

Чун Худованд ба он ду (Мӯсо ва Ҳорун (а)) амр кард, ки барои даъват назди Фиръавни золими саркаш бираванд, онҳо гуфтанд, ки эй Парвардигори мо, агар мо ба ҳузури Фиръавн равем ва ўро ба имон овардан даъват кунем, мумкин аст, ў саркашии худро зиёд кунад ё дар озору ситами мо шитоб намояд. Мо аз содир шудани ингуна корҳо метарсем. Хулоса, Мӯсо ва бародараш Ҳорун (а) аз хавфи ин золими номдор бимнок буданд.

Хушбахтона, Худованд дар ҷавоби онҳо...

قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ

Қола лā таҳофā иннанӣ маъакумā асмаъу ва аро. 46.

46. Гуфт: «Матарсед, ҳаройина, Ман бо шумоям, мешунавам ва мебинам!»

Вақто ки Мӯсо ва Ҳорун (а) гуфтанд, ки Парвардгоро, мо аз дору дастаи Фиръавни золими мутакаббир метарсем, ки мабодо, вақто ки ўро даъват кунем, дар шаъни зоти муқаддаси Ту суҳанҳое гӯяд, ки лоиқу сазовори зоти Ту набошад. Худованд ба онҳо гуфт, ки аз сиёсати золимонаи ў ҳеҷ натарсед! Барои чӣ метарсед! Охир Ман аз ҳоли шумо ғофил набуда, бо ҳифзу ҳимояи Худ ҳамроҳи шумоям. Он чи ў ба шумо мегӯяд мешунавам ва он чи ў бо шумо мекунад, мебинам! Шумо нигарон набошед. Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад.

فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تَعْذِجْهُمْ

قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنِ اتَّبَعَ أَهْدَىٰ

Фаътийāху фа қулā иннā расулā Раббика фа арсил маъанā банӣ Исрӯила ва лā туъаззибҳум. Қад қиьнāка би

айати-м ми-р-Раббик. Ва-с-салāму љалā мани-т-табаља-л-худā. 47.

47. Пас, пеши вай биравед, пас, бигӯед: «Ҳаройина, мо фиристодагони Парвардигори туем, пас, бифирист бо мо бани Исроилро ва азоб макун онҳоро! Ҳаройина, пеши ту аз ҷониби Парвардигори ту нишона овардем ва салом бар касе, ки роҳи ҳидоятро пайравӣ кунад».

Худованд дар ин оят ва ояти баъдӣ тарзеро, ки бояд Мӯсо ва Ҳорун (а) Фиръавнро даъват кунанд, баён кард ва дар оғоз ба онҳо гуфт, ки шумо ба суроғи ӯ биравед ва чун назди ӯ даромадед ба ӯ бигӯед, ки мо фиристодагони Парвардигори туем, мо беҳуда сухан намегӯем ва бе далел ҳарфе наметанем. Мо аз тарафи Парвардигор, то ин ки ту ба ҳақ будани сухани мо бовар кунӣ, ҳамроҳи худ нишона (муъҷизаҳо) дорем. Чаро бани Исроилро инқадар азоб медиҳӣ ва ба корҳои тоқатфарсо маҷбур мекуни! То кай писарони онҳоро сар мебури ва духтарҳояшонро барои хизматгори боқӣ мегузори? Ин зулму ситам то кай? Онҳоро дигар азият мадеҳ, онҳоро ҳамроҳи мо фирист, то мо онҳоро аз ин сарзамин ба Шом барем! Ҳоло дар суханҳои мо бияндеш, агар хоӣ бипазир! Сипас, Мӯсо ва Ҳорун (а) дар давоми сухани худ, барои ташвиқи шахсони муъмин ба таври умум на барои Фиръавн, гуфтанд, ки салому дуруд бар касе, ки роҳи росту роҳи ҳидоятро пайравӣ кунад ва аз хашму азоби Худованд дар амон бимонад. Идомаи даъватро ояти зер баён мекунад.

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ

Иннā қад уҳйя илайнā анна-л-ъазāба љалā маъ каззāба ва таваллā. 48.

48. Ҳаройина, ба сӯйи мо ваҳй фиристода шуд, ки азоб касеро бошад, ки дурӯғ шуморад ва рӯгардон шавад.

Мӯсо ва Ҳорун (а) дар давоми суханашон ба Фиръавн гуфтанд, ки эй Фиръавн, сухане, ки ба ту мегӯем, сухани ҳар булҳавас ё худхоҳ нест, бе шакку шабҳа, Худованд ба мо ваҳй фиристодааст, ки касе, ки Худо ва пайғамбарони Ӯро дурӯғгӯй ҳисобад ва аз имон овардан рӯйи гардонад, албатта, чи дар дунё ва чи дар охират, меҳаҳад ё не, ба азоби омодакардаи илоҳӣ гирифта хоҳад шуд. Ту ҳам, эй Фиръавн, агар аз ин саркашиат бигардӣ, тобеъи роҳи рост шавӣ, аз балоҳо ва офатҳо саломат

мемонӣ! Эй Фиръавн, ҳоло ту моро дурӯғгӯй наҳисоб, аз имон овардан рӯй нагардон, вагарна ҷазое барои ту низ муқаррар аст.

Хулоса, ҳарчи Худованд ба Мӯсо ва Ҳорун (а) таълим дода буд, ба Фиръавн расониданд. Баъди ин саҳанҳо байни онҳо чӣ гузашт, оятҳои зер баён мекунанд. Фиръавн...

قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمْ يَا مُوسَىٰ

Қола фа ма-р-Раббукума йа Мӯсā. 49.

49. Фиръавн гуфт: «Эй Мӯсо, Парвардигори шумо кист?!».

Вақто ки Мӯсо ва Ҳорун (а) ба Фиръавн гуфтанд, ки мо пайғамбарон ва фиристодагони Парвардигори туем, ӯ, ки дар кибру ғурур фурӯ рафта буд, ба сухани онҳо чандон эътибор надода, ба ҷое ки Парвардигори ман кист, гӯяд, гуфт, ки эй Мӯсо Парвардигори шумо кист? Ман ӯро намешиносам, аммо шумо маро ба имон овардан ба сӯи ӯ даъват мекунад? Ин гуна сухан гуфтани Фиръавн барои он буд, ки ӯ ба мавҷудияти Зоте, ки Парвардигори оламиён аст, боварӣ надошт. Ӯ худ даъвои худогӣ мекарду кофир буд ва дар гуфтугӯ бо Мӯсо (а) фақат ибораи «Парвардигори шумо»-ро, истифода мекард. «Парвардигори ман», ё «Парвардигори мо» намегуфт. Мӯсо (а) дар посух ба Фиръавн...

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ

Қола Раббуна-л-лазӣ аъто кулла шай-ин халқахӯ сӯмма ҳадā. 50.

50. Гуфт: «Парвардигори мо Он аст, ки ҳар чизро сурати сазовори ӯро дод ва онро роҳнамоӣ кард».

Мӯсо (а) дар посух дар як ҷумлаи кӯтоҳ ва ниҳоят пурмаъно ба Фиръавн гуфт, ки Парвардигори ман зотест, ки барои маслиҳату манфиъати ҳар мавҷуд (махлуқ) ҳар чизе, ки барои он лозим аст, додааст. Сипас, онро дар марҳалаҳои ҳастӣ барои дарёфти мақсадҳои худ роҳбарӣ ва ҳидоят фармудааст. Яъне Мӯсо (а) ба Фиръавн гуфт, ки Парвардигори Мо Зотест, ки ба ҳар чизе намуд ва сохтори дохилие бахшида, ки бо манфиъати он созгор ва бо вазъияти он мувофиқ аст. Бо ибораи дигар, Худованд ба офаридаҳои худ ҳар сифатеро, ки ниёзманди он бошанд ва то ин

ки аз он баҳра баранд, бахшида аст. Масалан, дастро барои гирифтани офарида аст ва ҳар сифатеро, ки барои иҷрои ин вазифа лозим аст, ба даст бахшидааст. Ҳамчу ин поро барои рафтан, чашро барои дидан, ғушро барои шунидан, забонро барои сухан гуфтан, маззаи таъомро чашидан, ҳуҷро дар даҳон ҳаракат додан офарида аст.

Хулоса, ҳар сифате, ки барои иҷрои ин вазифаҳо лозим аст, ба ин узвҳо дода аст, ва ба сӯи роҳҳои баҳрагирӣ аз он раҳнамоӣ карда аст. Бинобарин, ҳар мавҷуд барои расидан ба ҳадафе, ки барои он офарида шудааст, аз ҳар чизе, ки барои ӯ лозим аст, истифода мебарад.

Муфасссирон гуфтаанд, ки ин оят бузургтарин муъҷизаи илмии Қуръон аст, ки ҳамаи илмҳои таҷрибавӣ дар ҳудуди беканори он сайр мекунанд. Баъди шунидани ин посух, боз Фиръавн ба Мӯсо (а) савол дода...

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَىٰ

Қола фа ма бәлу-л-қуруни-л-улә. 51.

51. Гуфт: «Пас, ҳоли қарнҳои аввалгузашта чист?».

Чун Фиръавн аз Мӯсо (а) посухи ниҳоят таъсирбахшро шунид, то ин ки худро мулзам нишон надихад, ба Мӯсо (а) гуфт, ки оё Парвардигоре, ки ту мегӯӣ ва ба сӯи ӯ моро даъват мекунӣ, Парвардигори онҳое, ки дар қарнҳои гузашта дар ҳолатҳои бутпарастӣ гузаштанд, низ ҳаст? Агар бошад, пас, ҳоли онҳо чӣ шуд? Агар сухани шумо ҳақ бошад, чаро онҳоро зинда намегардонад, то аз онҳо ҳисобот гирад? Мӯсо (а) дар посух ба Фиръавн...

قَالَ عَلَّمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَىٰ

Қола ълмуҳа ъинда Раббӣ фи китаб. Ла язиллу Раббӣ ва ла янсә. 52.

52. Гуфт: «Илми онҳо назди Парвардигори ман дар Китобест, ки Парвардигори ман хато накунад ва на фаромӯш созад».

Дар посух Мӯсо (а) ба Фиръавн гуфт, ки илму донишони тамоми мушаххасоти қавмҳои гузаштае, ки ту мепурсӣ, дар китобе навишта шуда назди Парвардигори ман қарор дорад ва албатта, рӯзи қиёмат ҳамаи онҳоро аз амалҳои содиркардаашон бозпурсӣ

мекунад ва барои онҳо албатта, ҷазои бад, ё подоши нек муъайян хоҳад кард. Зеро Худованди ман Зотест, ки аз муҳити илми ӯ ҳеҷ чиз берун намондад ва дар илми ӯ ҳеҷ гоҳ мисли сарсӯзан хато, ё фаромӯши роҳ намеёбад. Барои маълумоти бештар ба ояти 49-уми сураи «Каҳф» муроҷиат шавад. Хулоса, Мӯсо (а) ба саволи Фиръавн посух гуфт ва бо баён кардани чанд сифате аз сифатҳои Парвардигор сухани худро идома дода гуфт, ки...

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَّكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ

السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ شَتَّى ﴿٥٣﴾

**Ал-лазӣ ҷаъала лакуму-л-аръа маҳда-в ва салака лакум
фӣҳа субула-в ва анъала мина-с-самъи мъан фа ахраҷна
биҳӣ азвāча-м мин-н набāтиӣ шаттā.53.**

**53. ӯ (Парвардигор) Зотест, ки барои шумо Заминро фарш
гардонид ва дар он барои шумо роҳҳо бино (равон) кард ва аз
Осмон обро фуру фиристод. Пас, бо он об навъҳои гуногунро
гуногунро берун овардем!**

Баъди ба саволи Фиръавн посух гуфтан, чанд сифате, ки ба қудрати беинтиҳои Парвардигор далолат мекунад Мӯсо (а) дар миён гузошта, ба Фиръавн гуфт, ки оё намефаҳмӣ, ки Парвардигори ман Зотест, ки Заминро чун ғаҳвораи кӯдакон, барои ту паҳну ҳамвор офарид? Вагарна ҳеҷ чиз, на ту ва на дигар ҷондорон, бо ин оромӣ дар рӯи Замин наметавонистед зиндагонӣ кунед ва манфиат баред. Дигар ин ки Парвардигори ман дар рӯи Замин роҳҳоеро барои шумо муҳайё сохтааст, ки дар онҳо роҳ меравед ва барои ба мақсадҳои худ расидан аз даштҳо, дараҳо ва аз баҳру дарёҳо убур (гузар) мекунад. Маълум аст, ки агар Худованд роҳҳои гуногунро дар рӯи Замин барои инсонҳо намекушод, инсон доимо дар машаққат буд. Оё медонӣ, Парвардигори ман Зотест, ки аз Осмон обро фуруд меорад, ки сабаби ҳаёти ҳама махлуқоти рӯи Замин аст? Агар Худованд боронро нафиристад, инсонҳо чӣ хел ҳаёт ба сар мебаранд? Ҳамин борон аст, ки мебораду инсон ҳаёту ризқу рӯзии худро меёбад. Сабаби ҳамин борон аст, ки ҳаргуна наботот (ғиёҳҳо) аз Замин ҷуфт-ҷуфту рангоранг ва бо бӯйҳо ва шаклу маззаву таъмҳои гуногун мерӯянд. Илми растанишиносӣ ба ҷуфт будани

узви афзоиши растаниҳо иқрор шудааст. Ин оят низ аз муъҷизаҳои илмии Қуръон аст.

﴿٥٤﴾ كَلُوا وَارْعَوْا أَنْعَمَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَىٰ

Кулӯ варъав анъамакум. Инна фӣ зāлика ла айāти-л ли ули-н-нухā. 54.

54. (Гуфтем): «Бихӯред ва чаҳорпоёни худро бичаронед, ҳаройина, дар ин муқаддима соҳибони хирадро нишонаҳост».

Ҳама чизе, ки аз Замин мерӯяду инсонҳо ба онҳо эҳтиёҷ доранд, чуноне ки гузашт, ба сабаби фуруд омадани оби борон аст. Ҳоло Худованд дар ин оят онҳоро миннат ниҳода гуфтааст, ки аз меваҳо ва аз ҳосиле, ки барои шумо муносиб аст, бихӯред ва он чаҳорпоёне, ки мо онҳоро барои шумо рому муссаҳхар гардонидем, онҳоро бичаронед. Яъне эй инсонҳо, аз меваҳо ва ҳосили он гиёҳҳо, ки бо ёрии оби осмонӣ (борон) Худованд онҳоро рӯёнидааст, бихӯред ва дар алафзорҳо чаҳорпоёни худро барои парвариш бичаронеду ғоида баред. Албатта, барои якка ва ягона донишани Худованди якто, дар ҳамаи онҳо барои соҳибони хирад нишонаҳо ҳувайдост. Оре! Шахсони соҳибақл ҳамеша ин низому ин тадбирҳои илоҳиро мулоҳиза ва тасдиқ мекунамд, ки ин ҳама аломатҳо ба ягонагии Парвардигори олам далолат мекунамд. Дар ояти баъдӣ сухани Аллоҳтаъоло идома дорад:

﴿٥٥﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ

※ Минхā халақнāкум ва фӣхā нуъидукум ва минхā нухричукум тāратан ухрō. 55.

55. Аз Замин шуморо офаридем ва ба Замин шуморо баргардонем ва бори дигар шуморо аз он берун орем.

Худованд дар ин оят фиръавнсифатонро ҳушдор дода фармудааст, ки ай мардум! Мо шуморо аз хоки ҳамин Замин офаридем. Гӯшту хун, устухонҳои шумо аз ғизоҳое, ки дар ҳамин Замин мерӯяд, ба вучуд омада аст. Имрӯзу ояндаи инсонҳо низ аз хоки ҳамин Замин аст. Баъди марғ ҳам шумо ба хоки тираи ҳамин Замин баргардонида мешавед! То ба ҳадде, ки аъзои баданатон мепӯсад, парокандаву аз ҳам пош хӯрда, хок мешавад ва бори дигар Худованд дар рӯзи қиёмат аз хоки тира барои дар маҳшаргоҳ ҳозир шудан зинда мегардонад. Оре! Ҳамаи мо -

фарзанди Одам (а)-ем ва Одам (а) аз хок офарида шудааст. Фиръавну фиръавнсифатон бояд фаромӯш накунад, ки аз кучо омадаанду ба кучо хоҳанд рафт ва аз кучо зинда хоҳанд шуд. Эй мушти хокӣ, ин рӯз ба сари ту ҳам хоҳад омад. Ин ҳама кибру ғурур, ки дирӯз хок будӣ, фардо низ хок хоҳӣ шуд, чаро? Байт:

Эй зи хокат офариданд, хокиё, ҳушёр бош!

Хок будӣ, хок гардӣ дар миён, ҳушёр бош.

وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ ءَايَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ

Ва лақад арайнāху āйāтинā куллаҳā фа каззаба ва абā. 56.

56. Ва ҳаройина, ба Фиръавн тамоми нишонаҳои Хешро намоён кардем. Пас, дурӯғ бишумурду қабул накард.

Худованд дар ин оят ва оятҳои баъдӣ аз кибру ғурур ва саркашии Фиръавн хабар дода гуфтааст, ки ҳар муъҷизае, ки мо ба Мӯсо (а) додаем, то ин ки ӯ имон орад, ҳамаро ба ӯ нишон додем. Лекин муъҷизаҳои Мӯсо (а)-ро дурӯғ пиндошту аз имон овардан саркашӣ кард ва мисли дигар золимон ба Мӯсо (а) таҳдиду дурӯғу бӯхтон бастанро оғоз намуд.

قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَمْوَسَىٰ

Қола аҷиътанā ли тухриҷанā мин арзинā би сиҳрика йā Мӯсā. 57.

57. Гуфт: «Эй Мӯсо, оё омадӣ, то моро аз заминамон бо ҷодуи худ берун кунӣ?»

Чун Мӯсо (а) ба Фиръавн гуфт, ки бани Исроилро бигзор ҳамроҳи мо ба Шом раванд, онҳоро ин қадар озор мадеҳ. Илова бар ин, баъзе муъҷизаҳои ӯ (а)-ро диду ваҳмида, гумон кард, ки Мӯсо (а) қасди мулки ӯро дорад ва мехоҳад аз дасти ӯ сарзамини Мисро гирад. Хост, ки қавми худро нисбати Мӯсо (а) бадбин гардонад, ба мубориза оғоз карда гуфт, ки эй Мӯсо, оё ту омадаӣ, ки бо сеҳру найранги худ моро аз сарзаминамон берун кунӣ? Фиръавн, ки шахси лаъин буд, сухани худро идома дода гуфт:

فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرِ مِّثْلِهِ ۚ فَأَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا تُخْلَفُهُ ۚ نَحْنُ

وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سَوَىٰ

**Фа ла наътияннака би сиҳри-м миғлиҳи фаҷъал байнанā
ва байнака мавъида-л лā нухлифуҳу наҳну ва лā анта
макāнай сувā. 58.**

**58. Пас, ҳаройина, биёварем пеши ту ҷодуе монанди он, пас,
муайян кун миёни мо ва миёни худ ваъдагоҳе дар миёни шаҳр, на
мо ва на ту онро хилоф накунем!».**

Агар Худованд пайғамбареро барои ҳидояти қавме фиристад, барои тасдиқи пайғамбари барҳақ будани ӯ одатан ба ӯ муъҷизаҳое ҳамроҳ мекард, ки мувофиқи пешрафти он давру замон аст. Замоне ки Фиръавн зиндагӣ дошт, илми сеҳр ба авҷи худ расида буд. Чун мардум сеҳри соҳиронро медиданд, дар ҳайрат мемонданд. Фиръавн соҳирони ватани худро бисёр эҳтиром мекард ва боварӣ дошт, ки онҳо бо кадом соҳире мусобиқа кунанд, албатта, ғалабаро ба даст меоранд. Худованд Мӯсо (а)-ро дар он асно дар сифати пайғамбарӣ ба диёре, ки макони асосии соҳирон буд, фиристод ва ба ӯ (а) муъҷизаҳое дод, ки бояд ҳамеша бар сеҳри соҳирон ғалаба дошта бошанд. Чун Фиъравн муъҷизаҳои Мӯсо (а)-ро дид, ҳамаро сеҳр шуморида, фикри мағлуб шудани худро накарду бо боварии том ба Мӯсо (а) гуфт, ки эй Мӯсо, мо низ бо соҳирони худ монанди ту сеҳр карда метавонем ва барои исботи ҳақ будани худ бо ту мусобиқаи мубориза хоҳем кард! Ҳоло мувофиқи хоҳиши худ дар байни шаҳр вақту маконро муайян кун, то ин ки ваъдаро хилоф накарда, он ҷо ҳозир шавем, мардум ҳам дар он ҷо ҳозир шаванд.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ تُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى

**Қола мавъидукум явму-з-зинати ва ай юҳшара-н-нāсу
зӯҳā. 59.**

**59. Гуфт: «Ваъдагоҳи шумо рӯзи ороиш аст ва он гоҳ мардум
вақти ҷоштгоҳ ҷамъ карда шаванд».**

Мӯсо (а), ки фиристодаи Худованд буд, бо боварии комил дар посух ба Фиръавн рӯзи гузаронидани ин мусобиқаро таъин карда гуфт, ки ваъдагоҳи шумо рӯзи «зинат» бошад. Рӯзи «зинат» ҷашне буд, ки тамоми мисриҳо дар он рӯз аз кор даст кашида, худро зинат медоданд ба кӯчаҳои шаҳр баромада, сайру гашту хурсандӣ мекарданд. Мақсади Мӯсо (а) аз таъин кардани чунин рӯз барои он буд, ки то тамоми мардум дар он рӯз ширкат кунанд ва ҳақиқати корро бинанду фаҳманд, ки ҳақ кисту ботил чист, худ қазоват кунанд. Одатан, мардум маросимҳои худро дар вақти

чоштгоҳ мегузарониданд. Бинобар ин, Мӯсо (а) он вақти муносибро ихтиёр кард, то дар он вақт мардум ҳунарнамои ӯ (а)-ро ва соҳиронро бинанду ҳақро аз ботил ҷудо кунанд.

فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى ﴿٦٠﴾

Фа таваллā Фиръавну фа чамаъа кайдаху ъумма атā. 60.

60. Пас, бозгашт Фиръавн, пас, ҷамъ кард (соҳибони) макри худро. Сипас биёмад.

Худованд дар ин ояти кӯтоҳ хабар додааст, ки баъд аз гуфтушунид бо Мӯсо (а) Фиръавн аз маҷлис бархосту аз Мӯсо (а) рӯ гардонид ва рафт то ба гирдовари соҳирони диёраш машғул шавад.

Хулоса, хело соҳирону найрангбозҳои худро гирд овард ва сипас ҳамроҳи онҳо ба майдони ваъдагоҳ омаданд. Чун Мӯсо (а) онҳоро дид ба насиҳати онҳо пардохта...

قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ وَيَلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُم بِعَذَابٍ

وَقَدْ خَابَ مَنْ أَفْتَرَى ﴿٦١﴾

Қола лаҳум-м Мӯсā вайлакум лā тафтару ъалаллоҳи казибан фа юсҳитакум би ъазāб. Ва қад хоба манифтаро. 61.

61. Мӯсо соҳиронро гуфт: «Вой бар шумо, бар Худо дурӯгро мабандед, он гоҳ, шуморо ба азоб ҳалок созад ва ҳаройина, ҳар кас, ки дурӯғ баст, ба матлаб нарасад».

Дар ваъдагоҳи шаҳр чаҳор гурӯҳ мардум ҷамъ омада буданд: Фиръавну атрофиёнаш, соҳирон, мушоҳидон ва Мӯсо (а) бо тарафдоронаш. Дар он асно Мӯсо (а) рӯ ба сӯи соҳирон, ё ба сӯи Фиръавн намуда гуфт, ки вой бар ҳоли шумо! Ба Худованд дурӯғ набандед, бо дурӯғ даъвои парвардигорӣ накунад, суханони пайғамбарони Худовандро дурӯғ наҳисобед, муъҷизаҳои пайғамбаронро сеҳр напиндоред. Бо дурӯғ ва бухтон ба Худои якка ва ягона ширк наварзед, ки Худованд шуморо ба азоби саҳт ҳалок мекунад ва решакан мегардонад. Қатъан, шикаст ва ноумедӣ насиби касе мегардад, ки ба Худо дурӯғ мебандад.

فَتَنَزَعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَى ﴿٦٢﴾

Фа танāзаъӯ амрахум байнаҳум ва асарру-н-начвā. 62.
62. Пас, соҳирон дар бораи кори худ байни худ гуфтугӯ карданд
ва розро пинҳон доштанд.

Чун Мӯсо (а) бо дили пок бо тарзи даъвати тамоми пайғамбарон (а), ки ба сухани соҳирон ҳеҷ шабоҳате надорад, онҳоро ба роҳи рост даъват кард, суханҳои ӯ (а) дар дили баъзе ҳозирин таъсири худро гузошт. Пас, соҳирон байни худ ихтилоф карданд ва бо тарзи сиррӣ дар ғӯши ҳамдигар суханҳо мегуфтанд. Алайҳи Мӯсо (а) мавзӯи барномаи худро мавриди баррасӣ қарор медоданд. Баъзе аз муфассирон гуфтаанд, ки чун соҳирон диданд, ки Мӯсо ва Ҳорун (а) дар либоси оддианд, аммо ҷиддӣ сухан мегӯянд, ҳеҷ тарсу ваҳме дар онҳо дида намешавад, дар шакк афтода, бо худ гуфтанд, ки оё онҳо низ мисли мо соҳир бошанд ё на? Бо ҳамин онҳо ба қароре омада...

قَالُوا إِنَّ هَٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا

وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَىٰ ﴿٦٣﴾

Қолӯ ин ҳāзāни ла сāҳирони юридāни ай юҳричāкум-м мин
арзикум би сиҳриҳимā ва язҳабā би тарйқатикуму-л
муθлā. 63.

63. Гуфтанд: «Албатта, ин ду шахс соҳиранд, меҳоҳанд, ки бо
сеҳри худ шуморо аз сарзамини шумо берун кунанд ва меҳоҳанд,
ки дини шоистаи шуморо аз байн бибаранд.

فَاجْمَعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ أَتُّوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ أَسْتَعْلَىٰ ﴿٦٤﴾

Фа аҷмиъӯ кайдакум сўммаътӯ сaффа. Ва қад
афлаҳа-л-явма ман-истаълā. 64.

64. Пас, асбоби сеҳри худро ба ҳам оред боз сафкашида биоед ва
ҳаройина, имрӯз ҳар кас, ки голиб ояд, растагор шавад».

Баъди дар ғӯши ҳамдигар суханҳои сиррӣ гуфтан, соҳирон сари маслиҳат омада, бо ҳам гуфтанд, ки он ду (Мӯсо ва Ҳорун (а)), аз қиёфа ва сару либосашон ба пайғамбар монанд нестанд. Онҳо соҳиранд, шуморо сеҳр мекунанд ва бо таъсири сеҳри худ

меҳоҳанд, шуморо аз сарзамини худ хориҷ кунанд. Ойини писандидае, ки аз аҷдодони худ ба шумо мерос мондааст, меҳоҳанд аз байн бибаранд. Ҳоло ватану дину диёнат, урфу одату мероси аҷдоди шумо дар хатар аст. Онҳоро бояд ҳимоя кард. Имрӯз растагори насиби касест, ки ӯ дар ин мусобиқа ғалабаро ба даст орад! Агар хоҳед, ки мағлуби Мӯсо ва Ҳорун нашавед, вақти он расидааст, ки ҳамаи шумо якҷону яктану яксаф шуда, барои ҳимояи дину диёнат ва урфу одат тамоми ҳилаву найранги худро ҷамъ карда, ватани худро аз ин хатар наҷот диҳед!

Хулоса, соҳирон суҳанҳоеро, ки Фиръавну тобеъонашро ҷалб карда метавонист, мегуфтанд. Ҳақро ботил ва ботили худро ҳақ шуморида, ба Мӯсо (а) хитоб намуда...

قَالُوا يَمُوسَىٰ إِنَّمَا أَنْتَ تُنْقِلُ وَإِنَّمَا أَنْتَ نَكُونُ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ

Қолу йā Мӯсā иммā ан тулқия ва иммā ан-н накӯна аввала ман алқо. 65.

65. Гуфтанд: «Эй Мӯсо, ё ту (асои худро) меафганӣ, ё мо аввалин касе бошем, ки биафгананд?»

Аз равиши суҳанронии соҳирон маълум аст, ки бо фикри ҳудашон дар ин майдон ғолиб меоянд. Бинобар ин, бо боварии комил гуфтанд, ки эй Мӯсо, барои мо фарқе нест, ҳоло ту мусобиқаро оғоз мекуни ё мо! Оё ту аввалин шуда асои худро барои ҳосил кардани мақсади худ ба замин меафганӣ ё мо аввал шуда чизҳои худро афганем? Мӯсо (а), ки дар пирӯзии худ, комилан, боварӣ дошт, ба онҳо:

قَالَ بَلْ أَلْقُوا فَإِذَا حِبَاهُمْ وَعَصِيهِمْ يُخَلِّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا

تَسَعَىٰ

Қола бал алқу. Фа изā ҳибāлуҳум ва ъисийюҳум юхайялу илайҳи мин сиҳриҳим аннаҳā тасъā. 66.

66. Гуфт: «Балки шумо афганед!». Пас, ногаҳон пеши Мӯсо намудор шуд, ки бо сеҳри онҳо ресмонҳо ва асоҳои онҳо медаванд.

Соҳирони дар зоҳир муттаҳидшуда, хостанд бо қатъият бо Мӯсо (а) мубориза баранд. Локин Мӯсо (а) бо пирӯзии худ итминони комил дошт, бе он ки шитоб кунад, ба соҳирони Фиръавн гуфт, ки чаро пеш аз шумо ман асои худро афганам? Ҳоло майдон

дар ихтиёри шумост, ончи доред, афганед, то ҳунарҳои шуморо бинем! Соҳирон сухани Мӯсо (а)-ро пазируфта, он чи ки аз ресмону таноб, асоҳо, бо худ оварда буданд, якбора ба миёни майдон партофтанд. Дар асари таъсири сеҳру чашмбандӣ ба назари Мӯсо (а) ва дигар бинандаҳо он таноб ва асоҳо ногаҳон гӯё ба морҳо табдил шуданд ва ба ҳар тараф медавиданд. Дар натиҷа гурӯҳе тарсида, ба оқиб фирор кард, гурӯҳе аз ваҳшат фарёд мезад. Фиръавну гурӯҳаш аз шодӣ гӯё ғалабаро ба даст оварданд, қарсақ мезаданд. Мӯсо (а) низ...

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى ﴿٦٧﴾

Фа авҷаса фӣ нафсиҳи хифата-м-Мӯсā. 67.

67. Пас, Мӯсо дар замири худ тарсиро ёфт.

Чун Мӯсо (а) онҳоро дид, андак тарсро дар замири худ эҳсос кард. Муфасссирон гуфтаанд, эҳсоси тарси Мӯсо (а) аз рӯи он буд, ки мабодо мардуми ҷамъомада бо дидани сеҳри соҳирон таҳти таъсири онҳо қарор гиранду пеш аз ба охир расидани саҳна майдонро тарк кунанду гумроҳ шаванд. Баъд аз ин, нидои Худованд ба Мӯсо (а) дар расид:

قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى ﴿٦٨﴾

Қулнā lā тахаф иннака анта-л-аълā. 68.

68. Гуфтем: «Матарс, ҳаройина, ту голиб ҳастӣ!»

وَأَلْقَ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفَ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سَحِرٌ وَلَا يُفْلِحُ

السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى ﴿٦٩﴾

Ва алқи mā фӣ ямīника талқаф mā санаъӯ. Иннамā санаъӯ кайду сāҳири-в ва lā юфлиҳу-с-сāҳиру ҳайъу атā. 69.

69. Ва он чӣ дар дасти ростии ту аст, бияфган, то он чиро, ки соҳирон сохтаанд, фурӯ барад! Ҳаройина, он чӣ сохтаанд, найранги ҷодугар аст ва соҳир ҳар ҷо, ки равад, растагор намешавад».

Дар чунин вақти ҳассос нусрати илоҳӣ ба суроғи Мӯсо (а) шинофт, вазифаи ӯ (а)-ро мушаххас карда ба ӯ (а) гуфт, ки ай Мӯсо, натарс, ту бар онҳо бо ғалабаву пирӯзӣ дастболоӣ. Ончи, ки

дар дасти рост дорӣ (асои худро), ба Замин бияндоз, то ҳарчи он қаллобон бо сеҳри худ сохтаанд, ҳамаро фуру барад, зеро кори онҳо ба ғайри макру найранг, сеҳру ҷодугарӣ ва афсун чизи дигаре нест. Зеро кори ҷодугарӣ беасл аст. Ҷодугар ҳар ҷо, ки равад растагор (хушбахт) нахоҳад шуд.

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى

**Фа улқия-с-саҳарату суҷҷадан қолӯ āманнā би Рабби
Ҳāруна ва Мӯсā. 70.**

70. Пас, соҳирон ба сачда дарафтода шуданд, гуфтанд: «Имон овардем ба Парвардигори Ҳорун ва Мӯсо».

Дар оятҳои гузашта то ба ин ҷо расидем, ки Мӯсо (а) маъмур шуд, то асои худро бияфганад. Дар ояти мавриди назар Худованд хабар додааст, ки чун Мӯсо (а) асои худро ба замин парторфт, он ба мори калоне табдил шуд ва ҳар чиро, ки соҳирон бо ҳилаву найранг аз танобу ҷӯбдастҳо сохта буданд, фуру бурд. Фиръавну атрофиёнаш дар ҳайрату ваҳшат монданд. Соҳирон то ин замон бо чунин ҳодиса рӯбарӯ нашуда буданд, яқин карданд, ки кори Мӯсо (а) ба ғайри муъҷизаи Парвардигор чизи дигаре нест. Ин мард (Мӯсо (а)) дар ҳақиқат фиристодаи Худост ва онҳоро ба сӯи Ё таъоло даъват мекунад, онҳо ботинан имон оварданд ва бо ин қаноъат накарда, хостанд бо таъкид имони худро ошкор созанд. Пас, ҳама сари худро ба сачда гузошта, бо забон гуфтанд, ки мо ба Парвардигори Ҳорун ва Мӯсо (а) имон овардем. Оре! Чунин аст ҳоли шахсони боинсоф, чун ҳуҷҷати асосиро бинанд, сари таслим фуруд меоранд. Имом Фаҳри Розӣ дар тафсири худ ояти мазкурро чунин шарҳ додааст: Сабаби имон овардани соҳирон панҷ чиз буд:

1-ум: Ошкор будани ҳаракати асо, ба гунае ки ин тавр ҳаракат кардани он бо ҳилаву найранг мумкин нест.

2-юм: Табдил шудани асои хурд ба махлуқи ҳаҷман хеле калон бо ҳилаву найранг муяссар намешавад.

3-юм: Чун асо ба мори калон табдил шуд, дар он чашм даҳон ва дигар аъзоҳо дида мешуд, ки инҳоро бо ҳилаву найранг намешавад нишон дод.

4-ӯм: Мори калон ҳамаи он чиро, ки соҳирон сохта буданд, фуру бурд. Дар ин ҳам ҳилаву найранг ба кор намеравад.

5-ӯм: Баъди анҷоми кор бозгаштани асо ба шакли аввалааш. Ин ҳам бо ҳилаву найранг вобаста нест. Валлоху аълам».

Хулоса, бо дидани ин муъҷизаи бузург, Фиръавн боз бовар накард ва дид, ки соҳирон бе иҷозаи ӯ сар ба сачда ниҳоданд, бори дигар кибру ғурураш авҷ гирифт...

قَالَ ءَامَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ

فَلَا قُطْعَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ مِّنْ خَلْفٍ وَلَا صَلْبِنَكُمْ فِي جُذُوعِ

النَّخْلِ وَلِتَعْلَمَنَّ أَنِّيَأْ أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ

Қола āмантум лаҳу қабла ан āзана лакум. Иннаҳу ла кабӯрукуму-л-лазӣ њалламакуму-с-сиҳр. Фа ла уқаттиъанна айдиякум ва арҷулакум-м мин хилāфи-в ва ла усаллибаннакум фӣ чузӯъи-н-наҳли ва ла таъламунна айюнā ашадду њазāба-в ва абқо. 71.

71. (Фиръави ба соҳирони худ) гуфт: «Оё пеш аз он ки ман шуморо дастуре диҳам, ўро бовар доштед? Ҳаройина, вай бузурги шумост, ки шуморо сеҳр омӯхтааст. Ҳамоно, дастҳои шуморо ва пойҳои шуморо аз хилоф (яке аз қониби рост ва дигареро аз қониби чап) бибурам ва шуморо бар танаҳои дарахтони хурмо бар дор кашам ва албатта, хоҳед донист, ки азоби кадом яке аз мо сахттару пояндатар аст».

Чун Фиръавн ин муъҷизаи раднопазир ва таслим шудани соҳиронро дид, ғазабнок шуда ба онҳо бонг зад, ки оё бе иҷозаву бе дастури ман сухани Мӯсоро тасдиқ карда, ба ӯ имон овардеду пайрави дини ӯ шудед? (Зулми подшоҳро бинед, барои ба Худо ва Расули Ӯ имон овардан ҳам, аз подшоҳ иҷоза лозим будааст). Дар идомаи сухан, ба соҳирони имоноварда таҳдид карда гуфт, ки ман фаҳмидам, ӯ (Мӯсо) соҳиртарин ва бузаргтарини шумост, ӯ сеҳрро ба шумо омӯхтааст, ӯ устои шумост, бинобарин шумо ба ӯ имон овардед ва сари худро ба сачда ниҳодед! Ба ҳар ҳол Фиръавн ба ин бонги хашмолуди худ қаноъат накарда, дар фикри азоб додани онҳо шуд ва ба онҳо гуфт, ки ҳоло ман дасту пойҳои шуморо, қониби рост ва аз қониби чап мебурам ва шуморо ба танаҳои дарахтони хурмо ба дор меовезам, сипас хоҳед донист, ки оё азоби ман сахттар аст, ё азоби Парвардигори Мӯсо сахттару пояндатар аст?!

Хулоса, амали соҳирон зарбаи сангине буд бар пайкари Фиръавну бар сушт шудани ҳукумати ӯ. Аз дурӯғу даранги Фиръавн дар дили соҳирони имон оварда, заррае аз тарс пайдо нашуд, онҳо ба Фиръавн...

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنْ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا

أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾

**Қолу лан-н-нуъсирака ъалā mā чāанā мина-л-баййинāти
ва-л-лази фатаранā. Фақзи mā анта қоз. Иннамā тақзи
хāзиҳи-л-ҳайāта-д-дунйā. 72.**

72. Гуфтанд: «Харгиз туро бар он чӣ пеши мо аз далоил омадааст ва бар Худое, ки моро офарид, тарчеҳ надиҳем. Пас, ҳар чи ту ҳукмкунанда боӣш, ҳукм кун, ҷуз ин нест, ки дар ин зиндагонии дунё ҳукм мекуни.

إِنَّا ءَامَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِيئَتَنَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ

خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٧٣﴾

**Иннā āманнā би Раббинā ли яғфира ланā хатойāнā ва mā
акрахтанā ъалайҳи мина-с-сиҳр. Валлоҳу хайру-в ва
абқ.73.**

73. Ҳаройина, мо ба Парвардигори ҳеш имон овардем, то барои мо гуноҳони моро ва он чӣ ту моро бар он ҷабр кардӣ, ки сеҳр кунем, биёмӯрзад ва Худо беҳтару пояндатар аст».

Вақто ки соҳирон сари худро аз сачдаи илоҳӣ бардоштан, шуниданд, ки Фиръавн онҳоро бисёр таҳдид карда истодааст. Онҳо бе ҳеҷ тарсу ҳарос, ҳатто аз майдон берун нарафта, бо устуворӣ ба Фиръавн гуфтанд, ки эй Фиръавн, ба Худое, ки моро офарид ва ҳоло ба роҳи худааш ҳидоят намуд, қасам! Мо ҳаргиз ҳидояти Ӯро ба чизе иваз нахоҳем кард. Асло рӯи хоҳири туро бар он ҳуҷҷатҳо ва муъҷизаҳое, ки Мӯсо (а) аз назди Худованд овардааст, муқаддаму болотар нахоҳем донист. Алайҳи мо ҳарчи, ки меҳохӣ, ҳукм кун! Хоҳ моро мекушӣ, ё ба дор меовезӣ, ё дасту пойҳои моро мебури, ин ба ту ҳавола, мо ҳеҷ боке надорем. Локин

бояд бидонӣ, ки танҳо дар зиндагонии ҳамин чаҳоррӯза дунё ту метавонӣ қазоват кунӣ ва моро ба қатл расонӣ. Аммо кори дигар карда наметавонӣ! Пирӯзии охират аз он мост, ба ҷазои алампнок гирифтор шудан, азони туст. Оё ту медонӣ моро то ҷое маҷбур сохтӣ, ки ҳатто дар баробари пайғамбарони Худо (Мӯсо ва Ҳорун (а)) мо гуноҳи бузургро анҷом додем, мо ҷоҳил будаем, аз рӯи ҷаҳолат ту моро истифода карда тавонистӣ! Мо ба хотири ту шуда соҳир шудем, сеҳр кардем, назди Худованд гуноҳи бисёр содир намудем. Ҳоло мо фаҳмидем, ки ба хотири он ки шояд Худованд гуноҳҳои моро бахшаду таҳти сояи раҳмати Худ моро қарор диҳад, ба Парвардигори худ имон овардем. Зеро Худованд дар подош додани бандагони муъминин худ аз ту беҳтар ва дар азоб кардани гунаҳгорон пояндатар аст. Барои маълумоти бештар ба ояти 112-юми сураи «Аъроф» муроҷиат шавад. Хулоса, ба соҳирони имоноварда, Худованд илҳом бахшид, онҳо бори дигар Фиръавро насиҳат карда гуфтанд, ки...

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾

**Иннаҳу ма-й яъти Раббаҳу муҷриман фа инна лаҳу
Ҷаҳаннама лā ямӯту фӣҳā ва лā яҳйā. 74.**

**74. Ҳаройина, касе пеши Парвардигори хеш гунаҳгор биёяд, пас,
ӯро Дӯзах аст, он ҷо на мирад ва на зинда монад.**

Сипас соҳирон дар идомаи сухан ба Фиръавн гуфтанд, ки мо барои он имон овардем, ки ҳар касе рӯзи қиёмат, дар ҳолати беимонӣ ва гунаҳгорӣ назди Парвардигори худ ҳозир шавад, оташи сӯзони Ҷаҳаннам барои ӯ омодааст. Дар Ҷаҳаннам марге, ки барои баъзеҳо роҳат аст ва ё инчунин зиндагоние, ки барои баъзеҳо гуворо ва лаззатбахш бошад, барои шахси беимон нест. Мисли шахси дар дунё зиндабуда, ӯ дарду ранҷро ҳис мекунад. Чунин шахс дар Ҷаҳаннам чунон дасту по мезанад, ки ингуна ҳаёт аз марг ҳам талхтару машаққатноктар аст.

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ﴿٧٥﴾

**Ва ма-й яътиҳи муъминан қад ъамила-с солиҳāti фа
улаїка лаҳуму-д-дараҷātu-л-ъулā. 75.**

**75. Ва он кас, ки пеши Ӯ мусалмонишуда биёяд ва амалҳои шоиста
карда бошад, пас, барои онҳо дараҷаҳои баланд аст:**

جَنَّتٍ عَدْنٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى ﴿٧٦﴾

**Чаннāту ъадниъ таҷриъ миъ таҳтиҳа-л-анҳāру ҳолидиъна
фиҳā. Ва зāлика ҷазāу маъ тазаккā. 76.**

**76. бӯстонҳои ҳамеша мондагор, ки аз зери онҳо ҷӯйҳо мераванд,
дар он ҷо ҷовидон бимонанд ва ин аст ҷазои ҳар касе, ки пок
шудааст.**

Дар ин оятҳо, Худованд акси ҳоли кофиронро ба мо хабар дода аст, ки касе, ки ба ягонагии Худованд имон овардаасту бовар дорад ва дар баробари имони худ, барои ободии охирати худ амалҳои солеҳро анҷом дода тақдими охирати худ кардааст ва бо чунин сифат аз дунё гузашта, назди Худованд ҳозир мешавад, Биҳишти адну дараҷаҳои олӣ ва бӯстонҳои мондагореро соҳиб мешавад, ки ҳамеша сабзу хурраманд ва аз зери дарахтону қасрҳои он Биҳишт ҷӯйҳои об равонанд ва ҳамеша дар онҳо мемонад, ҳеч кас онҳоро хориҷ нахоҳад кард. Ин аст подоши касе, ки дар дунё аз куфру гуноҳоне, ки инсонро мӯҷиби Дӯзах мегардонанд, канора гирифта, бо имону бо иҷрои амалҳои солеҳ худро лоиқу шоистаи чунин макони олӣ гардонидааст.

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاصْرَبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ

يَبْسًا لَا تَخَفْ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾

**Ва лақад авҳайнā илā Мӯсā ан асри би ъибāдиъ фаъриб
лахум тарӣқан фи-л-баҳри ябаса-л лā таҳофу дарака-в
ва лā тахшā. 77.**

**77. Ҳаройина, ба сӯйи Мӯсо ваҳйи фиристодем, ки вақти шаб
бандагони Маро бибар, пас, барои онҳо дар дарё роҳи хушк бисоз,
аз дарёфтани душман матарс ва (аз гарқ шудан) андеша макун.**

Фиръавн баъд аз мушоҳидаи ҳама муъҷизаҳое, ки Худованд ба Мӯсо (а) ато карда буд, боз ҳам ҳақ будани онҳоро напазируфт ва иҷозат надод, ки бани Исроил ҳамроҳи Мӯсо (а) раҳсипори сарзамини шаҳри Шом шаванд. Чуноне ки бахши қиссаи Мӯсо (а) дар сураи «Аъроф» ояти 127-ум гузашт, дар он асно Худованд бо ваҳйи худ ба Мӯсо (а) фармуд, ки акнун даргирӣ бо ин гурӯҳи

золиму чоҳил бас! Метавонӣ шабона, бе он ки касе хабардор шавад, бандагони Ман (бани Исроил)-ро аз Миср берун барорӣ!

Хулоса, бани Исроил бо роҳбарии Мӯсо (а) омодаи сафар шуда, ба тарафи Фаластин (ё ба тарафи шаҳри Шом) роҳ пеш гирифтанд. Фиръавниён аз фирори Мӯсо (а) ва қавмаш огоҳ шуданд, ва барои таъқиби бани Исроил бо як лашкари бузурге дар ҳаракат шуданд. Бани Исроил, ҳангоме ки ба канори Нил расиданд, диданд, ки дар муҳосираанд, дар пешашон дарёи Нил ва аз қафояшон Фиръавн бо лашкариёни хашмгин. Локин ин ҷамъияти аз ҳуқуқи инсонӣ маҳруми ситамдидаи боимонро аз ҷанголи золимон Худованд раҳой бахшид ва ситамгаронро нест кард. Яъне Худованд ба Мӯсо (а) дастур дод, ки барои аз дарёи Нил гузаштани бани Исроил роҳи хушке кушояд. Чун дар ин кор хости Худованд буд, Мӯсо (а) бо асои худ як зарба дар дарёи Нил зад, чунон роҳи хушке пайдо шуд, ки гӯё асло обе дар он ҷо нагузаштааст. Сипас Худованд дар давоми оят фармуд, ки агарчи душман думболи шумо аст, асло аз расидану зиён расонидани он ва аз ғарқ шудан натарс. Бани Исроилро ба он тарафи дарё гузарону мушоҳида кун фиръавниён чигуна ғарқ мешаванд.

فَاتَّبَعَهُمْ فَرَعَوْنُ يَجْنُودُهُ ۖ فَغَشَّيْهُمْ مِّنَ اللَّيْلِ مَا غَشَّيَهُمْ

**Фа атбаъаҳум Фиръавну би ҷунудиҳи фа гашияҳум-м
мина-л-ямми ма гашияҳум. 78.**

78. Пас, Фиръавн бо лашкариёни хеш думболи онҳо шуданд, пас, он ҷӣ аз дарё пӯшониданӣ буд, онҳоро пӯшонид.

Чун Мӯсо (а) ба асои худ ба дарёи Нил як зарба зад, оби дарё ба ду тараф ҷудо шуда, роҳе пайдо шуд. Мӯсо (а) бо ҳамроҳии бани Исроил ба он тарафи соҳил гузаштанд.

То расидани Фиръавн гузаргоҳ ҳамчунон боқӣ монд. Фиръавн бо лашкариёнаш думболи бани Исроил ба соҳил расиданд, он гузаргоҳро диданд, аммо то дараҷае мағрур буданд, ки ҳатто дар бораи ингуна муъҷизаи аҷоиб фикр ҳам накарданд. Гӯё чунин гузаргоҳи фавқуллода барои онҳо низ дар хизмат аст. Онҳо бе ягон андеша бо амри Фиръавн воридаи он шуданд. Ҳамин, ки ҳама лашкар ҳамроҳи Фиръавн дохили ин роҳ шуданд, Худованд ба дарё амр намуд, то ба маҷрои худ ҷорӣ шавад. Дарё равон шуд, бо мавҷҳои худ онҳоро комилан ғарқ сохт.

وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ

Ва азалла Фиръавну қавмаҳу ва ма ҳадā. 79.

79. Фиръавн қавми худро гумроҳ кард ва ҳидоят нанамуд.

Яъне ҳамин тавр, Фиръавн қавми худро гумроҳ сохт ва ба бераҳа кашонид ва онҳоро ба роҳи рост ҳидоят нанамуд. Ин аст натиҷаи кори роҳбари мағрури беимон. Ҳам худро нест кард ва ҳам раъияти худро. Барои тавзеҳи бештар ба ояти 29-уми сураи «Ғофир» муроҷиъат шавад.

Хулоса, бо ҳамин тариқ Худованд бани Исроилро, ки мусалмонони он давр ҳисоб мешуданд аз зулми Фиръавн наҷот дод. Вақто ки онҳо озод гаштанд, Худованд неъматҳои Худро ба онҳо ёдрасон кард:

يَبْنِي إِسْرَءِيلَ قَدْ أَجْنَيْنَاكُمْ مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ

الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ

Йā банӣ Исрӯила қад аҶҷайнāкум-м мин ъадуввикум ва ваъаднāкум қāниба-т-Тӯри-л-аймана ва наззалнā ъалайкуму-л-манна ва-с-салвā. 80.

80. (Гуфтем:) «Эй бани Исроил, ҳаройина, шуморо аз душманонатон наҷот додем ва шуморо дар ҷониби ростии Тур ваъда додем ва бар шумо «манн» ва «салво»-ро фуру фиристодем».

Дар ояти зери назар Худованд ба бани Исроил гуфтааст, ки эй бани Исроил, неъматҳоеро, ки барои шумо арзонӣ доштем, дар ёд оред! Мо шуморо аз чанголи душманонатон (Фиръавну лашкариёнаш) раҳой бахшида, озод гардонидем. Неъматҳои дигаре, ки ба шумо арзонӣ доштем, ин аст, ки шуморо ба макони муқаддас, ки он дар тарафи ростии кӯҳи Тур, ки маркази ваҳйи илоҳӣ буд, ҳамроҳи Мӯсо (а) барои фуру фиристодани Таврот даъват намудем ва дигар неъматҳои мо барои шумо он буд, ки таъомҳои «ман» ва «салво»-ро барои шумо фуру фиристодем. Зимни ояти мазкур муфасссирон ишора ба маънои ояти 57-уми сураи «Бақара» карда гуфтаанд, ки Худованд Мӯсо (а)-ро фармон дод, ки як гурӯҳи баргузидаи бани Исроилро интиҳоб намуда ҳамроҳи худ ба ҷониби ростии кӯҳи Тур, ба ваъдагоҳи биёр, то дар ҳузури онҳо бо ту сухан гӯям, ва онҳо каломи Маро шунаванд. Бо ривояте он гурӯҳ 70

нафар буданд. Худованд дар ҷумлаи охир бани Исроилро ёдрасон кардааст, ки оё дар хотир доред, ки шумо дар саҳрои «Тих» хайрону саргардон мегаштед, ба таъом бисёр ниёзманд будед, Мо барои шумо таъоми «ман», ки аз асал ҳам ширинтар буд ва таъоми «салво» (гӯшти бедона)-ро фуру фиристодем? Барои маълумоти бештар ба ояти 57-уми сураи «Бақара» ва оёти 155-156-уми сураи «Аъроф» муроҷиъат шавад. Валлоҳу аълам. Хитоби Парвардигор дар ояти зер идома дорад.

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ

تَحَلَّلَ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ

Кулу ми́н таййибāti ма́ разакна́кум ва ла́ татга́в фиҳи фа яҳилла ъалайкум газаби́. Ва ма-й яҳлил ъалайҳи газаби́ фақад ҳавā. 81.

81. (Гуфтем:) «Аз покизаҳои он чӣ шуморо рӯзӣ додем, бихӯред ва дар боби он рӯзӣ аз ҳад магузаред, он гоҳ хашии Ман бар шумо собит шавад ва ҳар касро, ки хашии Ман бар вай собит шавад, албатта, дар ҳалокат афтад».

Аз неъматҳое, ки Худованд барои инсон омода кардааст, метавонад хӯраду нӯшад ва ҳаловат барад. Вақте буд, ки бани Исроил аз рӯи зулму ситами Фиръавн аз тановули неъматҳои Парвардигор хеле маҳрум буданд. Чун Аллоҳ таъоло таъому шаробро барои бани Исроил арзонӣ дошт, ба онҳо гуфт, ки аз он таъомҳои покизае, ки мо барои шумо рӯзӣ додем, бихӯред ва бишомед ва аз васеъ будани ризку рӯзиятон мағрур нашавед ва аз ҳад таҷовуз накунед! Агар аз ҳад гузашта, даст ба ҳаромхӯрӣ, ё ба кифрони неъмат задед, хашму ғазаби ман бар шумо фуруд меояд. Агар хашми Ман бар касе фуруд ояд, албатта ҳалок мешаваду раҳсипори Ҳовия (яке аз номҳои Ҷаҳаннам) мешавад.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ

Ва инни ла-Ғаффāру-л лиман тāба ва āмана ва ъамила солиҳан сўммаҳтадā. 82.

82. Ва ҳаройина, Ман касеро омӯрзандаам, ки тавба кунад ва имон орад ва кори шоиста кунад, пас, роҳи рост ёбад.

Аз мазмуни ояти мазкур баръало маълум мешавад, ки тавба фақат тавбаи даҳонӣ набуда, балки ҳамроҳи он бояд имон ва амали солеҳ бошад, инчунин дар ин роҳ устувор бошад. Зеро Худованд худ дар ин оят фармудааст, ки Ман дар ҳақиқат омӯрзандаи гуноҳони касе ҳастам, ки аз куфр, ширк ва аз гуноҳхон тавба кунад ва ба Ман (Аллоҳ) ва ба будани фариштагон ва китобҳо ва пайғамбарон ва рӯзи қиёмат имон орад ва дар баробари имони худ он амалҳои шоистае, ки шариъати Ислом некӯ ҳисобидааст ва иҷрои онҳоро аз бандагони муъмин хостааст, ба ҷо оварад ва то охири умр бар ин шева муштоқона истиқомат варзад. Ана бо ба ҷо овараани ин шартҳо ҳар шахс метавонад аз Аллоҳ таъоло мағфирати гуноҳҳои худро умед кунад. Ғалабаи Мӯсо (а) ва мағлуб шудани Фиръавн дар оятҳои қаблӣ гузашт. Баъди чиҳил рӯзи ғалабаи Худованд ба Мӯсо (а) дар кӯҳи Тур вохӯриро ваъда дод. Мӯсо (а) барои омодагии ин мулоқот бародари худ Ҳорун (а)-ро сардори қавми худ карду худ муддати чиҳил рӯз бо рӯзаву тоъату ибодат машғул шуд. Хулоса, ин муддат ба охир расид, завқу шавқи Мӯсо (а) ҳадду канор надошт. Зеро ҳоло ҳам лаззати вохӯрии бори аввал, ки дар водии Туво сурат гирифта буд дар хотираш боқӣ монда буд. Ин сафар вохӯрӣ ҳамроҳи ҳафтод нафари баргузидаи қавм дар ҷониби ростии кӯҳи Тур ваъда шуд. Мӯсо (а) ба ҳамроҳонаш эътибор надода, саросемавор ба ваъдагоҳ муштоқона шитофт. Дар он асно Худованд ба ӯ (а) гуфт...

﴿وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَمُوسَى﴾

❁ **Ва мӣ аъчалака њаъ қавмика йа Мӯса. 83.**

83. Эй Мӯсо, чӣ чиз ба шитоб овард турси пеш аз қавми худ?

Ваъдаи муқарраршуда чунин буд, ки бояд Мӯсо (а) ҳамроҳи ҳафтод тан аз хирадмандноктарини қавми худ ба ваъдагоҳ ояд. Дар ҳақиқат Мӯсо (а) ҳамроҳи онҳо ба роҳ баромаданд, аммо аз рӯи шавқи дидори Парвардигори худ Мӯсо (а) бо шитоб роҳ рафт ва ба ваъдагоҳ аз ҳамроҳони худ пештар расид. Худованд ба ӯ (а) хитоб карда гуфт, ки эй Мӯсо, сабаб чист ва чӣ чиз турси водор сохт, ки пеш аз ҳамроҳони худ бо шитоб ба ин ҷо ҳозир шавӣ?...

﴿قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى﴾

Қола ҳум улъаи њалъ асарӣ ва њаҷилту илайка Рабби ли тарзӯ. 84.

84. Гуфт: «Қавми ман онҳоянд, ки дунболи мананд ва эй Парвардигори ман, ба сӯйи Ту шитофтам, то хушнуд шавӣ!».

Чун Мӯсо (а) мавриди хитоби Парвардигор қарор гирифт, гуфт, ки Парвардигоро! Қавм чандон аз ман дур намондаанд, онҳо аз пайи ман наздик омада истодаанд, андаке пас аз ман мерасанд. Сипас Мӯсо (а) далели барои бо шитоб пеш аз қавм расидани худро гуфт, ки Парвардигоро, барои он бо шитоб ба ваъдагоҳ ҳозир шудам, ки то аз ман зиёдтар хушнуд шавӣ! Сипас Худованд хабареро, ки асло Мӯсо (а) дар интизораи набуд, ба ӯ (а) дод:

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾

Қола фа иннā қад фатаннā қавмака мим баъдика ва аъаллахуму-с-Самирийй. 85.

85. (Худо) гуфт: «Ҳаройина, Мо қавми туро пас аз ту дар фитна андохтем ва онҳоро Самирӣ гумроҳ сохт!».

Худованд ба Мӯсо (а) хабар дод, ки баъди ин, ки шумо ба ваъдагоҳ роҳсипор шудед, Мо қавми туро дар озмоиш қарор додем. Вале онҳо аз озмоиш нагузаштанд. Самирӣ онҳоро гумроҳ гардонид. Самирии мунофиқи соҳир, ки аз қабилai «Самира» буд, ҳамроҳи ҳаммаслакони худ ба бани Исроил гуфтанд, ки он зеваролотеро, ки дар байни шумо ҳасту онҳоро аз қибтиён ба орият гирифта будед, акнун баргардонда наметавонед, онҳо барои шумо ҳароманд. Аз ин сабаб, Мӯсо (а) ба шумо нигоҳ накарда, шитобон пеш аз шумо ба ваъдагоҳ рафт. Ҳоло бошад биёед ин ҳамаро ба оташ партоед. Чун онҳо ҳама зеваролотҳоро ба оташ партофтанд, Самирӣ он тиллоҳоро гирифту ҳайкали гӯсолаеро сохт ва аксари он қавмро гумроҳ гардонид. (Онҳо ба ҷои Худои якто ба парастии гӯсола оғоз карданд). Вақто ки Мӯсо (а) ин суҳанро аз Аллоҳ таъоло шунид...

فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضَبَيْنِ أَسْفًا قَالَ يَقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ

وَعَدًا حَسَنًا أَفْطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ

مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي ﴿٨٦﴾

Фа рачаъа Мӯсā илā қавмиҳи гаъбāна асифā. Қола йā қавми алам яъидкум Раббукум ваъдан ҳасанā. А-фа тōла ъалайкуму-л ъаҳду ам араттум ай яҳилла ъалайкум гаъбабу-м ми-р-Раббикум фа ахлафтум-м мавъиди. 86.

86. Пас, Мӯсо ба сӯйи қавми худ хаши гирифта андуҳхӯрда бозгашту гуфт: «Эй қавми ман, оё шуморо Парвардигоратон ваъдаи нек надода буд? Оё бар шумо муддат дароз шуд? Ё хостед, ки хаши аз Парвардигоратон бар шумо воҷиб шавад? Пас, ваъдаи маро хилоф кардед!?».

Мӯсо (а) дар кӯҳи «Тур» муноҷоти худро дар чиҳил шаб ба охир расонид. Дар ин муддат Худованд ба ӯ (а) китоби Тавротро нозил кард. Ҳамин, ки шунд қавмаш гумроҳу ғӯсолапараст шудаанд, бисёр афсӯс хӯрд ва бисёр ғазабнок ҳам шуд ва дар ҳамин ҳолат ба назди онҳо бозгашт.

Чун онҳоро дар он сифате, ки аз Худованд шунида буд, ёфт, ба онҳо гуфт, ки оё Парвардигорамон бо забони ман барои шумо ваъдаҳои хуб надода буд, ки шумо ворида замини Муқаддас (Фаластин) мешавед, гуноҳҳои шумо омӯзида мешаванд ва барои ҳидояти шумо Тавротро нозил мекунад. Хайри дунё ва охиратро барои шумо медиҳад! Агар дар тоъати ӯ пойдор бошед, барои шумо Биҳиштро медиҳад! Оё он муддате, ки ман аз шумо ҷудо будам, дар назари шумо он қадар тӯлонӣ шуд, ки ҳамаи он ваъдаҳоро фаромӯш сохтед, ҳамаи он аҳдҳоеро, ки бо ман карда будед, шикаста рӯй ба гумроҳӣ овардед? Оё бо ин амали худ хостед хаши Парвардигоратон бар шумо фуруд ояд, азобу балое гиребонгири шумо шавад? Шумо ваъда додед, ки чӣ хеле дар ҳузури ту бошем, дар ғоиби ту ҳам бо тоъату ибодат машғул мешавем. Ҳоло шумо чӣ кор кардед? Баъзе аз шумо бояд ҳамроҳи ман ба ваъдагоҳ мерафт, нарафтед. Илова бар ин, боз ғӯсолапараст шудед? Онҳо дар посухи Мӯсо (а)...

قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حَمَلْنَا أَوزَارًا مِّنْ زِينَةِ الْقَوْمِ

فَقَدْ فَتَنَّا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

Қолу mā ахлафнā мавъидака би малкинā ва лāкиннā ҳуммилнā авзāра-м мин зинати-л-қавми фа қазафнāҳā фа казāлика алқа-с-Сāмирий. 87.

87. Гуфтанд: «Ваъдаи туро бо ихтиёри хеш хилоф накардем, валекин моро таклиф кардаанд, то аз пирояи қавми қибтӣ борҳо (зару зевар) бардошта будем. Пас, онро (ба оташе) афгандем ва ҳамчунин Сомири (и заргар ҳам) афганд».

Ҳангоме ки Мӯсо (а) онҳоро сарзаниш кард, бани Исроил чунон узри қабехе пеш оварданд, ки аз гуноҳи кардагиашон сангинтар буд. Яъне онҳо дар посух ба Мӯсо (а) гуфтанд, ки мо бо хоҳиши худ аҳди худро хилоф накардем, балки моро ба кардани ин кор маҷбур сохтанд! Худат медонӣ, ки мо пирояҳои (зеваролот) қибтиён (Фиръавниён)-ро барои гузаронидани ҷашни арӯсии яке аз мо ба орият гирифта будем. Дигар онҳоро бозгардонидани натавонистем, барои мо бардоштани онҳоро ҳаром гуфтанд. То ин ки аз бори гуноҳ халос шавем, ҳамаи онҳоро дар оташ афганед гуфтанд, афгандем, он чӣ Сомири бо худ дошт ў низ дар оташ андохт, айби мо чӣ?. Ҳилаву найранги Сомири дар ояти зер баён шудааст:

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ

مُوسَىٰ فَنَسِيَ

Фа-ахрача лаҳум ъичлан ҷасада-л-лаҳу хуварун фа қолу ҳазъ илّاҳукум ва илّاҳу Мӯсә фа насий. 88.

88. Пас, берун овард барои онҳо пайкарае, ки ўро овози гӯсола буд. Пас, тобеъони Сомири гуфтанд: «Ин аст, парвардигори шумо ва парвардигори Мӯсо, пас (Мӯсо) фаромӯш кардааст».

Самири аз зеваролоти дар оташгудохтаи онҳо муҷассамаи гӯсолаи дарунхолиеро таҳия кард, ки сӯроҳи махсусе дошт. Чун бод мевазид, аз пайкара гӯё овози гӯсола мебаромад. Пас, Сомири ва ҳамақидагонаш ба бани Исроил гуфтанд, ки инро бипарастед, ин аст, худои шумо ва худои Мӯсо! Мӯсо роҳро гум карда, ҷои худояшро наёфта, дар ҷустуҷӯи Худо ҳайронӣ сарсон гаштааст. Бо ҳамин тартиб Сомирии мунофиқи соҳир бо ҳамроҳонаш он аҳду паймоне, ки бо Худо ва бо Мӯсо (а) баста буданд, шикастанд. Хулоса, худро ва ҳамроҳони худро ба роҳи гумроҳӣ кашонд ва то аз кӯҳи Тур омадани Мӯсо (а) онҳоро ба роҳи ширку бутпарастӣ тела дод. Ҳамин тавр, бани Исроил ба гумроҳ шудани худашон кифоя накарда, Пайғамбари Аллоҳ (Мӯсо (а))-ро ба гумроҳӣ нисбат доданд.

﴿٨٩﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ إِلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا

А-фа лā яравна аллā ярчиъу илайҳим қавла-в ва лā ямлику лаҳум ҷарра-в ва лā нафъā. 89.

89. Оё ин гумроҳон намедиданд, ки (ин пайкар) суханеро ба сӯйи онҳо бознамегардонад ва барои онҳо на зиёнеро ва на судеро молик нест?

Худованд дар ин оят бутпарастонро сарзаниш карда, ба он бут (гӯсола)–парастон гуфтааст, ки оё онҳо намебинанд, ки агар аз ин бут (гӯсола)-ашон чизеро пурсанд, ҷавоби онҳоро намедиҳад ва ҳеҷ гуна зарареро аз онҳо дафъ карда наметавонад ва манфиъатеро низ барои онҳо ҷалб карда наметавонад? Оё ин гуна андеша андешаи фосид нест, ки як муҷасссамаи ҳайвонро худои худ ва Худои Мӯсо меҳисобанд? Оё Ҳорун (а) дар ин бора ба онҳо чизе нагуфта, ё насиҳате накарда буд?

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ

الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿٩٠﴾

Ва лақад қола лаҳум Ҳāруну миn қаблу йā қавми иннамā футитнум биҳ. Ва инна Раббакуму-р-Раҳмāну фа-т-табиъуну ва атиъу амри. 90.

90. Ва ҳаройина, пеш аз ин Ҳорун онҳоро гуфта буд: «Эй қавми ман, ҷуз ин нест, ки бо ин гӯсола мубтало шудаед ва ҳаройина, Парвардигори шумо Худо аст, пас, аз ман пайравӣ кунед ва итоати ҳукми ман намоед!»

Пеш аз он ки Мӯсо (а) ба назди қавми худ аз кӯҳи Тур биёяд, Ҳорун (а) ҳамроҳи қавми худ буд ва онҳоро насиҳат мекард ва ба онҳо мегуфт, ки эй қавми ман (эй гӯсолапарастон), ин кори шумо кори ботил аст, шумо ба сабаби ин гӯсолаи сохтаи Сомирӣ, ба фитна гирифтор шуда, мавриди озмоиш қарор гирифтаед. Сипас, онҳоро ба сӯйи Худои асли даъват карда ба онҳо гуфт, ки охир Худои шумо Худои Раҳмон аст, на ин гӯсола. Шумо чаро инқадар гумроҳ шудед? Охир, Худованд маро ҳамроҳи бародарам (Мӯсо (а)) барои ҳидояти шумо дар сифати Пайғамбари фиристодааст. Ҳоло Мӯсо (а) ба ваъдагоҳ рафтааст. Охир маро шиносед, пайрави ман шавед! Наход, ки аз пайравии Набие, ки ҳоло байни шумост,

даст кашида, пайрави як фосиқи соҳир шавед? Агар роҳи наҷотро хоҳед, аз ғӯсолапарастӣ даст кашед. Зеро, касе ғӯсоларастаст бошад, ӯ мушрик аст. Ҳарчи, ки ман ба шумо мегӯям, қонуни илоҳист. Ҳар касе фармони маро иҷро кунад ва пайрави моён шавед, ғӯё Холиқи худро итоъат кардааст. Ман аз худ чизе намегӯям, ҳар чизе, ки ба шумо мегӯям, ин ҳама аз назди Худост. Ба ҳамин тариқ Ҳорун (а) бекор наменишаст, ҳар чи қадар ки метавонист, онҳоро ба роҳи тавҳид насихат мекард. Аммо амри ӯ (а)-ро ҳамаи онҳо итоъат намекарданд ва тобеъи ӯ (а) намешуданд. Онҳо ба Ҳорун (а)...

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ﴿٩١﴾

Қолу лан-н-набраҳа ъалайҳи ъакифӣна ҳаттā ярҷиъа илайнā Мӯсо. 91.

91. Гуфтанд: «Ҳамеша бар ин ғӯсола (бо ибодат) муҷовир (ҳамроҳ) хоҳем буд, то вақте ки Мӯсо ба сӯи мо бозояд!»

Ҳорун (а) онҳоро ба роҳи рост насихат дод, вале бани Исроил ба ибодати ғӯсола чунон дода шуда буданд, ки сухани марди Худо (Ҳорун (а)) ин роҳбари дилсӯз дар онҳо таъсир накард ва ошкоро ба ӯ (а) хилоф карда гуфтанд, ки то омадани Мӯсо (а) мо ҳамчунон ба парастии ғӯсола идома медиҳем. Вақто ки ӯ омад, байни мо ва ту доварӣ мекунад. Мумкин ки ӯ низ ин ғӯсоларо парастӣш кунад. Чун муҳолифон аксариятро ташкил мекарданд, Ҳорун (а) ҳамроҳи ёрони худ то омадани Мӯсо (а) канор гирифт. Вақто ки Мӯсо (а) омаду қавми худро ба ин ҳол дид...

قَالَ يَهْرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾

Қола йā Ҳарӯну mā манаъака из раайтаҳум ғаллӯ. 92.

92. (Мӯсо омад ва) гуфт: «Эй Ҳорун, чун онҳоро дидӣ, ки гумроҳ шуданд, чӣ чиз туро боздошт,

أَلَا تَتَّبِعُ أَفْعَصَيْتَ أَمْرِي ﴿٩٣﴾

Аллā таттабиъани а-фа ъасайта амри. 93.

93. аз он, ки пайравиш ман кунӣ? Оё хилофи ҳукми ман кардӣ?»

Худованд дар ин оятҳо ва оятҳои зер баъди ба назди қавми худ баргаштани Мӯсо (а) аз гуфтугӯи ӯ (а) бо бародари худ Ҳорун (а) ва Сомирӣ чунин хабар додааст.

Мӯсо (а) ба бародараш Ҳорун (а) гуфт, ки ҳангоме ки меҳостам ба миёодгоҳ биравам, ба ту нагуфта будам, ки дар қавм мисли ман ба ислоҳкорӣ бипардоз, роҳи шахсони фосидкорро пеш магир! Чаро дар баробари амри ман исён карда, пайрави ман нашудӣ? Чаро бо ин ғӯсолапарастон мубориза набурдӣ? Чаро ба ман напайвастӣ ва аз амали онҳо маро огоҳ насохтӣ? Имом Қуртубӣ дар ин боб гуфтааст, ки ончи Мӯсо (а) ба бародари худ гуфт, амр ба маъруф ва наҳй аз мункар буда, асли ақида ҳамин аст. Ҳамеша бояд аз аҳли ширк канора гирифт. Агар касе дар миёни аҳли мункар иқомат мекунад, ба хусус ба амали онҳо розӣ бошад, ҳукми ӯ ҳамчунин ҳукми онҳост. Валлоҳу аълам.

Хулоса, Мӯсо (а) ришу мӯи сари бародари худро гирифта бошиддат ва бо асабонияти саҳт ин суҳанҳо ва амсоли онҳоро мегуфту фарёд мезад. Чун Ҳорун (а) дид, ки бародараш Мӯсо (а) саҳт нороҳат аст, хост ӯро бар сари лутф оварад ва ҳашму ғазоби ӯро фуру нишонад, дар ҷавоб.

قَالَ يَبْنَؤُمْ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ

بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي

**Қола ябна умма лā таъхуз би лиҳятӣ ва лā би раъсӣ.
Иннӣ хашӣту ағ тақула фаррақта байна банӣ Исроїла
ва лам тарқуб қавлӣ. 94.**

**94. Гуфт: «Эй писари модари ман, риши маро ва мӯи сари маро
магир, ҳаройина, ман аз он тарсидам, ки гӯӣ: «Дар миёни бани
Исроил ҷудой афгандӣ ва суҳани маро нигоҳ надоштӣ!»**

Чун Мӯсо (а) баргашт, дид, ки мардум атрофи ғӯсола рақс доранд, бо ғазаб риши Ҳорун (а)-ро ба дасти чап ва мӯи пешонаи ӯро ба дасти росташ гирифту ба худ кашид. Ҳорун (а) барои ҳашми Мӯсо (а)-ро фуру нишондан ва ӯро бар сари меҳр овардан, ҳурмати ҳешу табориро дар миён гузошта, ба Мӯсо (а) гуфт, ки ай писари модари ман! На риши маро гиру на мӯи сари маро ва на бо ғазаб маро ба сӯи худ каш! Ман барои он бо ғӯсолапарастон наҷангидам ва на гурӯҳро аз онҳо бо худ ҷудо карда ба ҷое наравтам, ки баъди бозгашт нагӯӣ, ки чаро дар байни бани Исроил тафриқа андохтӣ ва дар ғойби ман супориши маро иҷро накардӣ! Агар бар хилофи дастури ту мекардам, дар он сурат ҳақ доштӣ, ки бо ман ингуна муъомила кунӣ! Бо ҳамин тартиб Ҳорун (а) бегуноҳии худро исбот мекард ва узри худро назди Мӯсо (а)

меовард. Чуноне ки дар сураи «Аъроф», ояти 150-ум гузашт, Ҳорун (а) ишора ба Сомирӣ ва пайравонаш карда, гуфт, ки ин ҷамъияти ҷоҳилу нодон маро дар заъфу ақаллият қарор доданд ва наздик буд, ки маро бикушанд. Ин гуноҳи ман нест. Чун Мӯсо (а) ончи Ҳорун (а) гуфт, шунид, Ҳорун (а)-ро сар дод. Сардори фасодгарон (Сомирӣ)-ро хитоб карда ба ӯ:

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَسْمِيرُ

Қола фа ма хатбука йа Самирийй. 95.

95. (Мӯсо) гуфт: «Пас, эй Сомирӣ, ҳоли ту чист?».

Чун гуфтугӯи Ҳорун (а) ба поён расид, Мӯсо (а) ба муҳокимаи Сомирӣ пардохта, ба ӯ гуфт, ки эй Сомирӣ! Ин чӣ корест, ки ту кардӣ? Барои чӣ дар ғоибӣ ман даст ба чунин кори ношоиста задӣ? Сомирӣи фосиқу соҳир, ки сар то қадам дар ҳилаву найранг фуру рафта буд, ба дурӯғгӯӣ пардохта...

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ

فَبَذَلْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي

Қола басурту би ма лам ябсӯру биҳи фа қабазту қабзата-м мин ашари-р-расули фа набазтуҳа ва казәлика саввалат ли нафси. 96.

96. Гуфт: «Ман он чиро дидам, ки мардуми дигар онро надиданд, пас, мушти ҳоке аз нақши пой фиристода (Ҷабраил) гирифтам, пас, онро афгандам. Ва нафси ман (ин амалро) ба ҳамин сифат пеши ман биёрост».

Уламои аҳли тафсир дар эзоҳи ояти мазкур ривоятҳои бисёро нақл кардаанд. Масалан, ончи, ки Сомирӣ дид, бани Исроил надид, чӣ буд? «Расул»-е, ки ӯ гуфт, кӣ буд? Як қабзае, ки Сомирӣ аз изи пойи аспӣ ӯ гирифт, чӣ буд? Сомирӣ он қабзаро ба кучо пош дод? Аз ривоятҳои онҳо маълум мешавад, ки ончи Сомирӣ диду бани Исроил надиданд, Ҷабраил (а) буд, ки барои ҳалок кардани Фиръавн аспсавор омада буд. Мурод аз «Расул» дар ин оят ҳам Ҷабраил (а) аст. Мурод аз қабза, як қабза хокест, ки Сомирӣ аз изи аспӣ Ҷабраил (а) гирифт. Мурод аз ҷойи пошидани он қабзаи хок, болои ҳамон зеваролоте аст, ки бани Исроил аз қибтиён ба орият гирифта буданд ва бо роҳбарӣ ва фиреби

Сомирӣ мегудохтанд. Яъне, вақто ки ба болои он мучассамаи ғӯсола қабзаи хокро пошид, он ҳайкалча садои ғӯсоларо пайдо кард. Бинобар фикри аксари муфасссирон Сомирӣ дар ҷавоби Мӯсо (а) гуфт, ки вақто ки Ҷибраил (а) барои ҳалоки Фиръавн аспсавор омада буд, ман дидам ва огоҳ шудам, локин мардум онро надиданд, пас, дар он асно аз пайи пойи аспи Расули Худо як қабза (хок)-е гирифтам, то кунун онро дар ҷои дур нигоҳ медоштам. Чун аз сирри он бохабар будам, онро гирифта ба пайкари ин ғӯсола пошидам. Локин ин илҳом аз ҷониби Парвардигорам набуд, балки нафси ман ҳамин корро назди ман биоросту, зиннат дод ва кори мо ба ин ҷо расид. Ҳамин ки ғӯсолача пайдо шуд, бани Исроил худашон атрофи он ҷамъ шуда, ба ибодати ӯ даст заданд.

Хулоса, эътирофи Сомирӣ на аз рӯйи тавбаву надомат буд, балки ба иштибоҳи худ эътироф карду Сомирӣ худро назди Мӯсо (а) бегуноҳ меҳисобиду узрҳо мегуфт: Локин аз маънои узрҳояш маълум буд, ки кори худро дуруст меҳисобид. Аммо Мӯсо (а) Сомириро набахшид, ӯро айбдор ҳисобид ва алайҳи ӯ ҳукм бароварда...

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ

مَوْعِدًا لَّنْ تَخْلَفُهُ وَأَنْظُرْ إِلَى إِلْهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا

لَنَحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

Қола фазҳаб фа инна лака фи-л-ҳайāti ан тақула ла мисās. Ва инна лака мавъида-л лан тухлафаҳ. Ванъур илā илāҳика-л-лазū ʒалта ʔалайҳи ʔāкифā. Ла нуҳарриқаннаҳу ʃумма ла нансифаннаҳу фи-л ямми насфā. 97.

97. Гуфт: «Пас, бирав, ҳаройина, туро дар зиндагонӣ сазо ин аст, ки гӯӣ: «Ба ман даст расонидан мумкин нест!» Ва ҳаройина, туро ваъдаи дигар аст, ки дар ҳаққи ту хилоф карда нашавад ва ба сӯйи маъбуд (ғӯсола)-и худ, ки ба (парастии) он қоим шуда будӣ, нигар, албатта, онро бисўзонем, пас, ҳатман (хокистари) онро дар дарё пароканда созем».

Посух ва узр гуфтани Сомири дар баробари саволи Мӯсо (а) қобили қабул набуд. Бинобар ин, Мӯсо (а) ўро маҳкум карда гуфт, ки ҳоло ту аз байни мардум дур шав ва бо ҳеҷ касе тамос нагир! Дар боқимондаи умрат барои ту сазо ин аст, ки агар ҳар касе хоҳад ба ту наздик шавад, ту бояд гӯӣ, ки ба ман наздик нашав! Хулоса, Мӯсо (а) Сомириро бо як фармони ҷиддӣ аз байни ҷомеа то охирулумр бадарға кард. Баъзе аз муфасссирон зери тафсири ҷумлаи «ло мисоса» навиштаанд, ки чун Мӯсо (а) алайҳи Сомири нафрин хонд, Худованд Сомириро ба бемории гузарандае гирифтор кард, ки то зинда буд, касе наметавонист ба ӯ наздик шавад. Имом Қуртубӣ дар эзоҳи ин ҷумла гуфтааст, ки Сомири ба марази рӯҳӣ - васвос гирифтор шуд. Ў бо дидану наздик шудани инсон боз ваҳшатзада мешуд. Агар инсоне ба ӯ наздик мешуд, доду фарёд мезад: «Ба ман наздик нашав, нашав!» Ҳоло ин ҷазои ин дунё буд барои Сомири. Ҷазое, ки барои ӯ дар охират муқаррар аст, ин аст, ки ту ваъдаи азоби бузурги дардноки илоҳиро дар пеш дорӣ, ки ту ҳаргиз аз он халосӣ нахоҳӣ ёфт. Дигар ин, ки нигар ин Худои худсохта (гӯсола)-атро, ки пайваста ибодат мекардӣ, мо онро чӣ кор мекунем? Ҳоло мо онро месӯзонем, хокистари ўро то ин ки заррае аз он боқӣ намонад, болои уқёнус пош медиҳем, билкул несту нобуд мешавад. Оё Худованд чизе ҳаст, ки месӯзад ва дар дарё нобуд мешавад?

**Агар аз осмон афтам, умеди зиндагӣ дорам,
Агар аз тоқи абрӯят биафтам, барнамехезам.** (Адиб)

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا

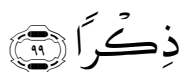
**Иннамъ илāҳукумуллоҳу-л-лазӣ лā илāҳа иллā Ҳу.
Васиъа кулла шай-ин ъилмā. 98.**

98. Ҷуз ин нест, ки Маъбуди шумо Худост - Он, ки нест ҳеҷ маъбуде барҳақ ба ҷуз Ў, ҳар чизро аз рӯи дониш фаро гирифтааст».

Сипас, Мӯсо (а) ба Сомири ва ба он қавми гумроҳшуда гуфт, ки ҳар чизе, ки маҳсули эҷоди фикри шумо бошад, Худо нест. Оё ту ва тобеъони ту ҳеҷ фаросат доред, ин ҳайкалчаи бо даст сохтаи беруҳу бечон, чи хел Худо будааст? Эй беҳирадон, ақлҳоятон дар кучо буд? Маъбуди (Худои) шумо танҳо зоте шуда метавонад, ки ба ғайри Ў дигар ҳеҷ маъбуди барҳақ ва лоиқу сазовори ибодат

нест ва илми Ў, чи дар осмонҳо бошад ва чи дар Замин, ҳама чизро дар бар гирифтааст. Аз он ҷумла, аз ҳоли шумо, ки ба парастии ғайри Ў даст задаед, огоҳу бохабар аст. Бо ҳамин тариқ, Мӯсо (а) ба фитнаи Сомирӣ поён бахшид ва қавмашро ба сӯи тавҳид бозгардонд. Ҳоло дар ин ҷо қиссаи Мӯсо (а) бо услуби ин сура ба охир расид. Тасалли додани Расулulloҳ (с), дар оятҳои зер идома меёбад.

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا

Казāлика нақуссу ъалайка мин амбāи мā қад сабақ.Ва қад āтайнāка ми-л ладуннā зикрō. 99.

99. Инчунин, бар ту аз ахбори он чӣ гузаштааст, ҳикоят мекунем ва ҳаройина, аз назди Хеш туро панде додаем.

Худованд дар ин оят ба Расулulloҳ (с) гуфтааст, ки мо хабари Мӯсо (а)-ро, ки бо Фиръавну Сомирӣ чӣ кард, ҳамчунин аз хабарҳои пайғамбарону умматҳои гузашта барои ту қисса кардем, то ин ки ба рост будани даъвати дуруст будани пайғамбарии ту ҳуҷҷату бурҳон шаванд. Дар ҳақиқат, Мо Қуръонро барои Ту нозил кардем - ин муъҷизаи бузург, то вақте ки дунё ҳаст, боқӣ мемонаду ба дуруст будани пайғамбарии ту далолат мекунад. «Зикр» яке аз номҳои Қуръони карим аст.

مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا

Ман аъраза ъанҳу фа иннаҳу яҳмилу явма-л-қийāмати визрō. 100.

100. Ҳар касе аз он (Қуръон) рӯ гардонад, пас, дар рӯзи қиёмат бор (гуноҳ)-еро бардорад.

Пас, шахсе ба ин Қуръон имон наораду ҳукмҳои онро тобеъ нашавад ва дарсҳои таърихии Ёро фаромӯш кунад, бори вазнине (гуноҳи бузург) бар дӯш бардоштааст ва рӯзи қиёмат он бори вазнин ёро сӯи Ҷаҳаннам мекашад.

Дар ҷузъи ҳадиси шариф бо ривояти Тирмизӣ омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармудаанд: «**Китоби Худованд (яъне Қуръон) китоби фасл (ҳақро аз ботил ҷудокунанда) аст, ӯ ҳазл, (масхарабозӣ) нест, шахсе онро аз рӯи ҷабр (кибр) тарк**

кунад, Худованд ўро ҳалок мекунад ва шахсе аз ғайри ин ҳидоятро чӯё шавад, Худованд ўро гумроҳ мекунад». (с.78 Тафсири «Возихул муяссир»).

خَلْدِينَ فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا

Холидӣна фиҳ. Ва сӕа лаҳум яема-л-қийӕмати ҳимлә. 101.

101. Дар он боркашидан ҷовидон бимонад ва онҳоро рӯзи қиёмат бад боркашидане аст.

Касе, ки аз Қуръон рӯй гардонад, мувофқи маънои ояти мазкур зери бори ин гуноҳи бузург абадӣ дар Ҷаҳаннам бимонад. Он бори вазнин (гуноҳи бузург) чӣ бори бадест, ки рӯзи қиёмат хоҳанд бардошт.

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا

Яма юнфаху фи-с-сӯри ва наҳшуру-л мучримӣна яемаизин зурқо. 102.

102. Рӯзе, ки дар сур дамида шавад ва Мо гунаҳгоронро он рӯз кабудчаши барангезем,

Дар ин оят, Худованд яке аз марҳалаҳои рӯзи қиёматро чунин хабар додаст, ки ҳамоно рӯзе, ки сури дувум дамида мешавад, касоне, ки дар дунё аз Қуръон рӯйгардон буданд, аз тарси ҷазои Худованд чашмкабуду сиёҳрӯй ва дар бадтарин сурат зинда гардонида мешаванд.

Бинобар маълумоти оятҳои марбут ба рӯзи қиёмат, дар поёни ин ҷаҳон ва оғози ҷаҳони дигар инсонҳо бо ду табодулотии ногаҳонӣ рӯ ба рӯ мешаванд. Ҳар кадоми онҳо бо дамидани сури Исрофил (а) оғоз мешавад. Аз бори аввал дар сур дамидан ҳама ҷон месупоранд ва аз дуҷум дамидани он ҳама аз сари нав зинда мешаванд. Барои маълумоти бештар ба ояти 68-уми сураи «Зумар» муроҷиғат шавад.

Валлоҳу аълам.

يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا

Ятаҳофатуна байнаҳум ил лабиштум иллӕ ъашрӕ. 103.

103. пинҳону оҳиста дар миёни худ сухан гӯянд: «Диранг накардед дар дунё магар даҳ шабонарӯз».

Шахсоне, ки сифаташон дар оятҳои қаблӣ гузашт, чун бо рӯйи сиёҳу бо чашмони кабуд аз нав зинда мешаванд ва даҳшати рӯзи қиёматро мебинанд, бо тарсу ҳарос бе баланд кардани овоз бо ҳам мегӯянд, ки дарего, мо дар дунё ба ғайри даҳ шабонарӯз беш набудаем. Во ҳасрато барои шахсоне, ки аз Қуръон дар дунё рӯй мегардонанд. Агар дар дунё панҷоҳ, ё сад сол умр дида бошанд ҳам, аз тарсу ҳавли рӯзи қиёмат дар назарашон аз даҳ рӯз зиёд наменамояд. Онҳо байни худ махфиёна сухан гӯянд ҳам, локин Аллоҳ таъоло суханҳои онҳоро мешунавад ва дар ояти зер аз ҳоли онҳо чунин хабар додааст:

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

Наҳну аъламу би ма яқулуна из яқулу амсалухум тарӣқатан ил лабиътум иллā явмā. 104.

104. Мо ба ҳақиқати он чӣ мегӯянд, донотарем, чун дар равиш беҳтарини онҳо бигӯяд: «Диранг накардаед, магар як рӯз».

Худованд гуфтааст, ки агар мучримон байни худ, чи махфиёна сухан гӯянд чи ошкор, Мо чӣ гуфтани онҳоро медонем. Ҳатто оқилтарин, одилтарин ва бофаҳму бофаросаттарини онҳо, агарчи дар дунё тамоми умрашро бо айшу ишрат гузаронида бошад ҳам, мебинанд, ки ба азоби абадӣ гирифта шудааст, умри дар дунё гузаронидаашро кам шуморида, на ин, ки даҳ рӯз, балки мегӯяд, мо дар дунё беш аз як рӯз наистодаем. Барои маълумоти бештар ба ояти 55-уми сураи «Рум» муроҷиат шавад.

وَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴿١٠٥﴾

Ва яс-алунака њани-л чибаъли фақул янсифухā Раббӣ насфā. 105.

105. Ва туро аз кӯҳҳо мепурсанд, пас, бигӯ: «Парвардигори ман ҳамаи онҳоро пароканда кунад».

Дар оятҳои гузашта сухан аз ҳодисаҳои поён ёфтани дунё ғангоми қиёмат ба миён омад. Дар ояти зер назар ҳамин масъаларо пай гирифта, Худованд, ба Расули Худ (с) хабар додааст, ки ай Пайғамбари Мо, мардум туро мепурсанд, ки дар он рӯзе, ки ту мегӯи, аҳоли кӯҳҳо чӣ гуна мешавад?

Дар ҷавоби онҳо бигӯ, ки Парвардигори ман дар он рӯз кӯҳҳоро аз ҳам пароканда намуда, реза-реза мегардонад. Онҳо чун пашми кӯбидашуда дар ҳаво парвоз мекунанд.

Албатта, инсони ба мавҷудияти Худо ва барпошавии қиёмат боварнадошта, гумон мекунад, ки аз сабаби беҳад бузургиашон қувваи ба кӯҳҳо таъсиркунанда мавҷуд нест. Дар ҳоле ки назди қудрати Худованде, ки ҳама мавҷудоти оламро офарида аст, пора-пора кардани кӯҳҳои азимчусса ҳеҷ мушкилие надорад. Барои маълумоти бештар ба сураи «Қориъа», ояти 5-ум муроҷиъат шавад.

فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا

Фа язаруха қоъан ѓафсафа. 106.

106. Пас, Заминро (чун) майдоне ҳамвор (бе дарахту бе бино) бигзорад,

Дигар саҳнаи ҳавлноки рӯзи қиёмат он аст, ки баъди ба зарраҳо табдил шудану мисли гарду чанг дар ҳаво парвоз кардани кӯҳҳо, Замин ба як дашти ҳамвору беобу бегиёҳ монанд мегардад, ки...

لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا

Лā таро фиҳа ѓиваҷа-в ва лā амтā. 107.

107. ки дар он ҳеҷ қачие ва на ҳеҷ баландие набинӣ.

Дар рӯи он ва ҳатто дар макони кӯҳҳо ягон қачӣ, нишебӣ, пасти, ё баландӣ дида намешавад. Ҳама рӯи Замин ҳамвор мегардад. Барои маълумоти бештар ба ояти 14-уми сураи «Муззаммил» ва ояти 10-уми сураи «Тур» ва ба ояти 5-уми сураи «Қориъах» муроҷиъат шавад.

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ^ط وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ

فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا

Явмаизи-й яттабиъуна-д-дāъия лā ѓиваҷа лаҳ. Ва хашаъати-л-асвāту ли-р-Раҳмāни фа лā тасмаъу иллā ҳамсā. 108.

108. Он рӯз ҳама аз паи овозкунанда (Исрофил) раванд, ки он пайравиро ҳеҷ қачие набошад ва барои Худои Раҳмон овозҳо насту шаванд, пас, нашинавӣ магар овози нарма.

Дар он рӯзи тарсу ҳарос, ки ҳама атрофу гӯшаҳои Замин бо ҳам баробару ҳамвор шудааст, даъваткунандаи илоҳӣ (Исрофил (а)) мардумро баъди зинда шудани дубора, барои ҳисобу китоб ва барои дар маҳшаргоҳ ҷамъ шудан даъват мекунад. Дар он асно ҳама устухонҳои пӯсидаву гӯштҳои пораишудаи инсонҳо бо ҳам ҷамъ шуда, инсонҳо аз қабрҳои худ сар мебардоранд. Ҳеҷ кас даъвати ӯро хилоф накарда, бе ягон каму кост аз ӯ пайравӣ мекунад. Дар он асно ҳама аз тарси Худои Раҳмон бо овози пасту сари ҳам, ҳама пушти сари он даъватчӣ рост ба сӯи маҳшаргоҳ дар ҳаракат мешаванд ва дар...

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا

Явмаизи-л лā таифаъу-ш шафъātu иллā ман азина лаху-р-Раҳмāну ва раъия лаху қавлā. 109.

109. Он рӯз шафоъат нафъ надихад, магар барои касе, ки Худованд ӯро дастур додааст ва ӯро аз рӯи гуфтор писанд кардааст.

Рӯзи қиёмат аз Худованд талабидани бахшиши гуноҳи касеро дар истилоҳ «шафоат» мегӯянд. Мумкин аст мардум, иштибоҳан, гумон кунанд, ки чун ҳама сари ҳам, думболи даъваткунанда (фаришта) ба маҳшаргоҳ назди Худованд ҳозир мешаванд, ҳатто баъзе аз онҳо дар гуноҳ ғарқ бошанд ҳам, шафоъаткунандаҳо онҳоро шафоъат кунанд. Барои дафъи иштибоҳ, Худованд дар ин оят хабар додааст, ки дар чунин рӯзи тарсу ҳарос шафоъати ҳеҷ кас ҳисоб нест. Шафоъати ягон шафоъаткунанда ба онҳо нафъе расонида наметавонад. Зеро шафоъат ҳам шартҳо дорад. Мумкин нест, ки Худованд аз касе розӣ набошад ва шахсе ӯро шафоъат кунад. Шафоъати шафоъаткунандагон дар он сурате ғоидарасон аст, ки Худованди Раҳмон иҷозат дода бошад. Ва аз гуфтори онҳо дар он замона розӣ бошад. Яъне шафоъат дар чунин рӯз барои шахсе қабул мешавад, ки ӯ муъмину калимаи «Ло илоҳа иллаллоҳ»-ро гуфта ва дар дунё амали солеҳ анҷом дода ва бо имон мурда бошад. Аммо барои шахси кофир ҳеҷ кас талаби шафоъат намекунад, агар билфарз кунад ҳам, чуноне ки дар боло гузашт, қобили қабул нест ва инро ҳеҷ кас аз назди Худованд талаб ҳам намекунад. Барои маълумоти бештар ба ояти 48-уми сураи «ал-Мудассир» ва сураи «Сабо» ояти 23-юм муроҷиъат шавад.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

**Яъламу ма байна айдиҳим ва ма халфаҳум ва ла
юҳитӯна бихӯи ъилма. 110.**

**110. Медонад он чӣ пеши рӯи одамиён аст ва он чӣ паси пушти
онҳост. Ва одамиён Худоро аз рӯи дониш фаро гирифта
наметавонанд.**

Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло аҳволи ҳама офаридаҳои худро медонад. Ягон кори онҳо бар Ў таъоло махфӣ наметавонад. Ҳама амалҳои онҳо назди Ў таъоло махфуз (нигоҳ дошта шуда)-аст ва дар саҳифаҳои фариштагон низ мастур (навишташуда) аст. Инсонҳо аз ҳақиқати зоти Аллоҳтаъоло огоҳ нестанд. Инсонҳо нисбати илми Аллоҳ таъоло он миқдореро, ки онҳоро донондааст, медонанд.

Хулоса, Худованд ончиро гунаҳгорон дар пеш доранд ва ончиро пушти сари худ дар дунё аз хуб ё бад гузоштаанд, ҳамаро медонад. Аз тамоми афъол ва суҳанҳо ва ниятҳои онҳо бохабар аст. Ба онҳо подош медиҳад ё ҷазо инро ҳам Худованд медонад. Илми Ў таъоло ҳамаро ихота кардаасту медонад. Аммо инсонҳо илме надоранд, ки кайфияти Аллоҳ таъолоро фаро гирифта тавонанд.

وَعَنْتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

**✽ Ва ғанати-л-вучӯҳу лил Ҳаййи-л-Қаййӯм. Ва қад хоба
ман ҷамала ẓулма. 111.**

**111. Ва ниёши кунад чеҳраҳои мардум барои Зиндаи Поянда,
ҳаройина, ҳар касе ки (бори) ситамро бардошт, ба матлаб
нарасид.**

Тасвири аҳволи рӯзи қиёматро дар ояти мазкур идома дода, Худованд гуфтааст, ки дар он рӯзи пурҳайбат, ки ҳама назди Худованди воҳиду қаҳҳор ва зиндаву поянда ҷамъ шаванд, баъзе мардум аз сабаби куфру ширке, ки ба Худо оварда буданд, дар он рӯз бори зулмро бар китф бардошта, сарҳо ҳам, гарданҳо қатъ, дар рӯяшон осори хоксорию шикастагӣ намудор ва аз раҳмати Худованд маъюсу аз савоб ноумед, ҳозир мешаванд. Магар...

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا

هَضْمًا ﴿١١٢﴾

Ва ма-й яъмал мина-с солиҳати ва ҳува муъминун фа лā яҳофу зулма-в ва лā ҳазма. 112.

112. Ва ҳар касе, ки корҳои шоистаро ба ҷо овард ва ӯ муъмин бошад, пас, вай аз ситаме ва аз нуқсоне натарсад.

Баъди зикри сарнавишти золимон, ки атрофи Ҷаҳаннам зону зада бо ҳасрат ба сӯи аҳли Биҳишт, ки ба тарафи Биҳишт равонанд, менигаранд, ояти мазкур ба баёни ҳоли муъминон пардохта гуфтааст, ки касоне ки муъмин буданд ва барои ризои Аллоҳ амалҳои солеҳро анҷом доданд, на аз ситам метарсанд ва на аз нуқсони ҳаққашон дар ҳаросанд. Оре! Дар ин оят имон якҷоя бо амали солеҳ омадааст. Яъне агар имон бошаду амали солеҳ набошад, мисли дарахтест бе самар. Агар амали солеҳ бошаду имон набошад, мисли дарахтест бе аслу реша. Агар хоҳем, ки амалҳои солеҳи мо бо таври доимӣ сарсабзу босамару решадор бошанд, бояд ҳамеша бо имон бошем, ҳамеша бо иҷрои амалҳои солеҳ ва ақидаи пок ва эътиқоди саҳеҳ имонамонро сероб созем. Валлоҳу аълам.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ

يُحَدِّثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

Ва казāлика анзалнāху Қур-āнан ъарабийя-в ва саррафнā фиҳи мина-л-ваъйди лаъаллаҳум яттақуна ав юҳдишу лаҳум зикрo. 113.

113. Ва ҳамчунин, китобро Қуръони арабӣ фуру фиристодем ва дар он тарсониданҳоро гуногун баён кардем, то бошад, ки парҳезгор шаванд, ё дар ҳаққи онҳо пандеро пайдо кунанд.

Ояти мазкур ду мақсади асосиеро, ки аз таъсири таълиму тарбия ҳосил мешаванд, дар бар гирифтааст. Оятҳо (ҷумлаҳо ва ибораҳо)-и Қуръони карим ошкорбаён, осонбаён дар маъно расо ва дилкашу дилнишинанд. Худованди Карим дар ин оят гуфтааст,

ки ай Расули Мо, барои ту Қуръони азимро бо забони арабии фасеҳу ошкор фуруд овардем, то ин ки дарки маънои ин Китоби инсонсоз аз қудрату тоқати башар берун набошад ва он бар сидқи пайғамбарии ту ошкоро далолат кунад ва то ин ки кофирон аз куфру гуноҳ битарсанд ва аз Қуръону мавъизаҳои он панд гиранду ба сӯи Парвардигори худ бозгарданд. Ҳамчунин хабарҳои умматҳо ва Пайғамбарони пеш аз ту гузаштаро бо такрор барои ту қисса кардем ва оятҳои биму тарсдиҳандаро дар он бо тарзҳои гуногун баён кардем, то шояд мардум панд гиранду Худотарсу парҳезгор шаванд.

فَتَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ

إِلَيْكَ وَحْيُهُ ۚ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

**Фа таъалаллоҳу-л-Малику-л-ҳаққ. Ва лā таъчал би-л Қур-
āни миң қабли ай юқзō илайка ваҳйюҳ. Ва қу-р Рабби зидни
ъилмā. 114.**

**114. Пас, баландқадр аст Худованде ки подшоҳи барҳақ аст. Ва
ба хондани Қуръон, пеш аз он ки ба сӯи ту ваҳйи ӯ ба анҷом
расонида шавад, шитоб макун ва бигӯ: «Эй Парвардигори ман,
маро дониш бияфзой!»**

Худованд подшоҳи ҳақиқист. Аз гуфтаҳои мушрикони, ки дар шаъни ӯ меғӯянд, поку муназзаҳ аст. Ҳар он чизе, ки барои аҳли имону аҳли тугён ваъда кардааст, албатта, иҷрошуданист. Ҳеҷ вақт Худованд ваъдаи Худро хилоф намекунад. Худованд дар ин оят гуфтааст, ки эй пайғамбари Мо, дар хондани Қуръон ҳамроҳи Ҷабраил (а) шитоб накун, балки то охири хондани ӯ (а) сабр кун ва аз Парвардигори худ зиёдатии илми манфиъатдорро пурсон шав! Агар ба мазмуни оятҳои 15 то 18-уми сураи «Қиёмат» назар шавад, он ба мазмуни оятҳои таҳти назар хеле монанд аст. Дар эзоҳи онҳо омадааст, ки Расулulloҳ (с) барои ҳифзи Қуръон хеле ҳарис буд. Меҳост ҳамаи ончиро, ки Ҷабраил (а) барои ҳидояти мардум тиловат мекунад, зудтар дар хотираш ҳифз кунад. Зеро ӯ (с) саводи хондан ва навиштанро наомӯхта буд. Хавф дошт, ки ягон калима ё ояте фаромӯш нашавад. Бинобар ин, баробари Ҷабраил (а), бо шитоб такрор мекард. Чун Худованд аз хотираи Расулulloҳ (с) фаромӯш накунондани Қуръонро ба уҳдаи Худ гирифта буд, ба ӯ (с) амр кард, ки чун Ҷабраил (а) барои ту

Қуръонро тиловат мекунад, то охир гӯш андоз. Мо чунон мекунем, ки ончи аз Ҷабраил (а) мешунавӣ, дар хотири ту маҳфуз мемонад.

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

Ва лақад ъаҳиднā илā Ддама мин қаблу фа насиа ва лам наҷид лаху ъазмā. 115.

115. Ва ҳаройина, пеш аз ин барои Одам ҳукм фиристодем, пас, фаромӯш кард ва ӯро (дар содир кардани гуноҳ) бо қасди устувор (барқасдкор) наёфтем.

Дар ояти қаблӣ чанде аз сифатҳои Қуръон гузашт ва ваъда ҳам шуда буд, ки хабарҳои пайғамбарон ва умматҳои гузаштaro ҳамчу қисса хабар медиҳем. Ҳоло барои панду насихат, дар ин оят, Худованд қиссаи Одам (а)-ро оварда аст, ки Мо дар замони қадим аз Одам (а) аҳду паймон гирифтем, ки дар Ҷаннат сайру гашт кун, ба ғайр аз меваи фалон дарахт дигар аз меваи ҳамаи дарахтон метавони бихӯрӣ. Вале Одам (а)-ро устувор наёфтем, аҳду паймонро фаромӯш кард, ба васвасаи шайтон дода шуд, худро бар сари паймон устувор дошта натавонисту аз меваи дарахти манъшуда хӯрд. Эзоҳ: Агарчи саргузашти Одам (а) ва Иблис (л), борҳо дар Қуръони карим гузашта бошад ҳам, вале дар ҳар маврид бо маъноҳои тозае омехта меояд. Ҳоло дар ояти зер баҳши дигаре аз достони Одам (а) ва Иблис (л) баён шуда Худованд гуфтааст, ки...

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا اِلَّا اِبْلٰٓسَ اَبٰٓى ﴿١١٦﴾

Ва из қулнā лил малъикатисҷуду ли Ддама фа сачадӯ иллā Иблиса абā. 116.

116. Ва ёд ор, чун фариштагонро гуфтем: «Барои Одам сачда кунед», пас, ҳама сачда карданд, магар Иблис сар печид.

Худованд Ҷабиби Худ (с)-ро амр кардааст, ки вақтеро ки Мо ба фариштагон амр кардем, то Одам (а)-ро сачда кунанд, дар ёд ор! Ин сачда барои иззату ҳурмати Одам (а) буд. Аммо сачдаи ибодатӣ набуд. Хулоса, ҳама фариштагон Одам (а)-ро сачда карданд, магар Иблиси (л) тарки фармони илоҳӣ карда, аз сачда кардан саркашӣ карда гуфт, ки ман аз ӯ беҳтарам, маро аз оташ офарида ва Одамро аз хок. Чаро чизи аз худ пастро сачда мекардаам?...

فَقُلْنَا يٰۤاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ

فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾

**Фа қулнā йā Ӓдаму инна ҳāзā ъадувву-л лака ва ли
завҷика фа лā юхриҷаннакумā мина-л-Ҷаннати фа
ташқō. 117.**

**117. Пас, гуфтем: «Эй Одам! Ӓаройина, ин (шайтон) туро ва
зани туро душман аст, пас, бояд, ки шуморо аз Биҳишт берун
накунад, ки он гоҳ ранҷ мекашӣ».**

Худованд Одам (а)-ро огоҳ кард, гуфт ки эй Одам! Ин шайтон
барои ту ва барои ҳамсари ту бисёр душмани сарсахт аст. Эҳтиёт
шав, ки мабодо сабаби аз Ҷаннат берун кардану дарду ранҷи
шумо шавад!...

اِنَّ لَّكَ اَلَّا تَجُوْعَ فِيْهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾

Инна лака аллā таҷӯъа фӯҳā ва лā таърō. 118.
**118. Ӓаройина, туро дар Биҳишт ин ҳаст, ки дар он ҷо гурусна
нашавӣ ва бараҳна нашавӣ, -**

وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيْهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾

Ва аннака лā таъмау фӯҳā ва лā таъҳā. 119.
119. ва он, ки ту он ҷо ташина нашавӣ ва гармии Офтобро наёбӣ».
Худованд дар он асно ба Одам (а) сифати Ҷаннатро хабар
доду гуфт, ки эй Одам! Ҷаннат ҷоест, ки дар он ҷо гуруснаву ташна
нашавӣ, тани ту урёну белибос наместонад, на гармии Офтоб
туро озор медиҳаду на хунукие туро нороҳат месозад. Ҷаннат
барои ту ҷои хурсандию фароғат аст. Дар он барои ту мондашавӣ
ё чизе, ки дили туро ғамнок кунад, нест, эҳтиёт шав!

فَوَسَّوْا۟ اِلَيْهِ الشَّيْطٰنُ قَالَ يٰۤاٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلَىٰ شَجَرَةِ الْخُلْدِ

وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾

Фа васваса илайҳи-ш шайтону қола йӓ Ӓдаму ҳал адуллука ӓалӓ шаҷарати-л-хулди ва мулки-л лӓ яблӓ. 120.

120. Пас, шайтон ба сӯйи Одам васваса андохт (ва) гуфт: «Эй Одам, оё туро бар дарахти ҳамеша будан ва бар мулке ки кӯҳна нагардад, далолат кунам?».

Инсон табиъатан мурданро асло намехоҳад, мехоҳад ҳамеша зинда бошаду молу мулкаш ҳамеша ҳамроҳи ӯ бошад ва аз даст наравад. Шайтони лаъин аз ин ду нуқтаи нозуки инсон, ки нишонаи заъфи ӯст, даҳолат карда, ба васвасандозии ӯ оғоз кард. Назди Одам (а) ба иззату ҷалоли Парвардигор қасамҳои бардурӯғ хӯрд ва худро дӯсти ӯ (а) нишон дода гуфт, ки эй Одам, оё меваи дарахтеро ба ту нишон надихам, ки агар касе аз он хӯрад, ҳамеша зинда мемонаду ҳаргиз намерурд ва мулкаш доимо ҳамроҳаш мемонад? Чун Одам (а) ба васвасаи шайтони лаъин гирифтोर шуд:...

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتَ لُهُمَا سَوَاءٌ تَهُمَا وَطَفِقَا مَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ

الْجَنَّةِ وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾

Фа акалӓ минҳӓ фа бадат лаҳумӓ сав-ӓтуҳумӓ ва тафиқо яхсифӓни ӓалайҳимӓ ми-в варақи-л-Ҷаннаҳ. Ва ӓасӓ Ӓдаму Раббаҳу фа гавӓ. 121.

121. Пас, аз он дарахт хӯрданд, пас, шармгоҳи онҳо зоҳир шуд ва дар банди он шуданд, ки бар хеш аз барги дарахтони Биҳишт мепечониданд. Ва Одам Парвардигори худро нофармонӣ кард, пас, роҳро гум кард,

Хулоса, шайтон онҳоро чунон васваса кард, ки Одам (а) ҳамроҳи завҷааш Ҳавво ба васвасаи шайтон дода шуданд. Ончи, ки Худованд дар бораи шайтон ба онҳо гуфта буд, аз ҳаёлашон фаромӯш шуд ва аз меваи он дарахте, ки Худованд наҳй карда буд, хӯрданд. Пас, аз хӯрданашон либосҳои биҳиштие, ки дар тан доштанд, дигар аврати онҳоро паноҳ карда наметавонист. Чун онҳо худро ва шармгоҳашонро урӯн диданд, бисёр шармиданд, бе фосила аз баргҳои дарахтон мечиданду шармгоҳи худро мепӯшиданд. Дар натиҷа гӯё дар зоҳир назди Худованд аз Одам (а) лағжише пайдо шуд ва аз он подоши ваъдашуда маҳрум монд. Аммо Одам (а) ба зудӣ хатои худро фаҳмид, чуноне ки ояти зер ишора дорад, дар паи ислоҳӣ худ шуд.

ثُمَّ أَجْتَبَهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ

Ѓуммаҷтабаҳу Раббуҳу фа таба ъалайҳи ва ҳадā. 122.
122. баъд аз он Парвардигораи ӯро баргузид, пас, бо раҳмати Худ ба ӯ бозгашт ва ӯро ҳидоят кард.

Чун Одам (а) дид, ки бо сабаби васвасаҳои шайтон ба кори хато роҳ дода некбахтӣ ва аз ҳамеша дар Ҷаннат буданро аз даст додааст, бисёр пушаймон шуд, гиряву зориаш ҳадду канор нашофт ва аз он зулме, ки бар нафаси худ карда буд, ба даргоҳи Парвардигор такрор ба такрор тавба мекарду худро сарзаниш мекард. Худованд бо лутфу марҳамати Хеш ба сӯи ӯ (а) бозгашт, тавбаашро қабул фармуд, ӯ (а)-ро дараҷаи Пайғамбари каромат фармуд ва ӯ (а)-ро дар устуворӣ дар тавба ва тоъату ибодат раҳнамоӣ кард.

قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي

هُدًى فَمَنْ أَتَبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى

Қолаҳбитӯ минҳа ҷамӣъā. Баъзӯкум ли баъзин ъадувв. Фа иммā яътияннакум-м миннӣ ҳудāи фа мани-т-табаъа ҳудāя фа лā язиллу ва лā яшқō. 123.

123. Гуфт: «Шумо ҳар ду аз ин Биҳишт фурӯ равед, баъзе авлоди шумо баъзе дигарро душман бошад. Ва агар аз ҷониби Ман ба шумо ҳидоятате биояд, пас, ҳар кас пайрави ҳидояти Ман кунад, пас, гумроҳ нашавад ва ранҷ накашад -

وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ

الْقِيَمَةِ أَعْمَى

Ва ман аъраза ъан зикри фа инна лаҳу маъишатаи занка-в ва наҳшуруҳу явама-л-қийāмати аъмā. 124.

124. ва ҳар кас аз ёд кардани Ман рӯгардон шавад, пас, ӯро зиндагонии танг бошад ва ӯро рӯзи қиёмат нобино барангезем».

Муфасссирон гуфтаанд: “Агарчи тавбаи Одам (а) мақбули даргоҳи илоҳӣ шуд, лекин ба ҳоли аввал бозгаштану дар Биҳишт боқӣ мондан имконпазир нашуд. Аз ин рӯ, Худованд ба Одам ва Ҳаво (а) амр кард, ки дар ҳоле ки ба хоҳири касбу кор, маъишат, хостаҳо ва фарқияти салиқа баъзе аз авлоди шумо ба якдигар душман мешаванд, аз осмон ба сӯи Замин фароед! Агарчи Худованд онҳоро ба фуруд омадан ба рӯи Замин амр карда бошад ҳам, лекин дари тавбаро ба рӯи онҳо набаст, балки роҳи наҷоту саъодатро ба рӯяшон кушода дошт ва ба онҳо гуфт, ки агар ҳидояти Ман ба суроғи шумо (нузули китоб, фиристодани набӣ) биояду имон ореду ба онҳо чанг бизанед ва тобеъ шавед, ҳаргиз дар дунё гумроҳ ва дар охират бадбахт нахоҳед шуд. Шахсе, ки имон наорад, фармони илоҳиро фаромӯш кунад, аз Худовандро ёд кардан рӯй гардонад ва дилаш ба нури Қуръон равшан нашавад, дар ҳамин дунё дилаш тангу саҳт мегардад, лаззати маъишат ва роҳатро намефаҳмад, шикамаш сер шавад, ҳам, аммо чашмаш сер намешавад, рӯзи қиёмат чунин шахсро нобино меҳезонем.

Хулоса, байни Одам (а) ва шайтон дар олами боло душманӣ пайдо шуд ва бо ҳамон сифат ба Замин ҳамроҳ фаромаданд ва то рӯзи қиёмат душмани шайтон алайҳи Одам (а) боқӣ хоҳад монд. Масалан, агар шахсе бо иғвои шайтон фирефта шуда, кори гуноҳро содир кунад ва гӯяд, ки ман дар ғафлат мондам, маро шайтон аз роҳ зад, аз ин баҳонаҷӯиҳо барои ӯ ҳеҷ ғоидае нест, рӯзи қиёмат аз гӯр нобино бармеҳезад. Ибни Аббос (р) гуфтааст: “Шахсе Қуръонро хонад ва ба ончи дар ўст амал кунад, Худованд зомин аст, ки дар ин дунё ўро гумроҳ намесозад ва дар охират бадбахташ намегардонад.”

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا

**Қола Рабби ли ма ҳашартанӣ аъма ва қад кунту
басӣро. 125.**

**125.Гӯяд: «Эй Парвардигори ман! Чаро маро нобино барангехтӣ
ва ҳаройина, пеш аз ин бино будам?»**

Касоне, ки дар дунё ба Парвардигор будани Аллоҳтаъоло тан надоданд, зикри Худовандро ба дасти фаромӯшӣ супурданд, чуноне ки дар ояти қаблӣ гузашт, рӯзи қиёмат нобино аз нав зинда гардонида мешаванд. Дар он асно ноилоҷ Худовандро зикр мекунанд, ба Парвардигор будани Аллоҳ тан медиҳанд. Чунин шахс бо умеде, ки дар онҷо низ мисли ин дунё рафтор мекунад

мегӯяд, ки эй Парвардигори ман, барои чӣ маро нобино зинда кардӣ, ҳол он ки ҳарду чашмони ман дар дунё бино буданд? Бе фосила ба чунин шахсон посух дода мешавад, ки...

قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ ءَايَاتُنَا فَنَسِيَتْهَا ۖ وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَىٰ ﴿١٢٦﴾

Қола казāлика ататка айāтунā фа насīтахā ва казāлика-л-явма тунсā. 126.

126. Гӯяд: «Ҳамчунин оятҳои Мо ба ту омад, (ба онҳо амал накардӣ) пас, онҳоро ба фаромӯши супоридӣ ҳамчунон имрӯз (нобино бошӣ ва) ту фаромӯш карда шавӣ».

...ин гуна сурат гирифтани кор бо ту ба хоҳири он аст, ки вақте дар дунё чашмонат кушодаву бино буданд, оятҳои Моро, ки ба имон овардан далолат мекарданд ва ба суроғи ту омада буданд, надидӣ ва нашунидӣ! Ба онҳо амал накардӣ, имон наовардӣ, онҳоро ба дасти фаромӯшӣ супурда, ба тарафи куфру исён гузаштӣ! Ана, дар ин рӯз (қиёмат) ҷазои ту ин аст, ки туро нобино зинда гардонидем, ту мисли шахси фаромӯшшуда дар Ҷаҳаннам солҳо дар азоб боқӣ мемони!

وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِعَايَةِ رَبِّهِ ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ

أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٢٧﴾

Ва казāлика наҷзӣ ман асрафа ва лам юъмиъ биāйāти Раббих. Ва ла ъазāбу-л аҳирати ашадду ва абқō. 127.

127. Ва ҳамчунин сазо медиҳем онеро, ки аз ҳад гузашт ва ба оятҳои Парвардигори худ имон наовард ва ҳаройина, азоби охират сахттару пояндатар аст.

Дар ояти мавриди назар Худованд хабар додааст, ки касонеро, ки аз ҳад таҷовуз карданд, умри худро исроф кардаанд (яъне кофир шуданд, ба оятҳои мо имон наоварданд ё онҳоро дурӯғ ҳисобиданд ва ҳамеша дар корҳои шахвонӣ худро мубтало сохтанд) Мо ингуна, (яъне онҳоро мисли аз неъматҳои бинӯи маҳрумшудагон) ҷазо медиҳем. Албатта, ҷазои охират барои чунин шахсон сахттару пояндатар аст. Оре! Зикр (Қуръон)-и Парвардигор манбаъи бахту саъодати инсон аст. Касоне, ки аз ин имконият, яъне аз роҳнамоии Қуръон рӯйи гардонда, гумроҳиро ихтиёр мекунанд, исрофкортарини мардуманд.

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْجِدِهِمْ إِنَّ فِي

ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ

А-фалам яҳди лаҳум кам аҳлакнā қаблаҳум-м мина-л-қуруни ямшуна фӣ масāкиниҳим. Инна фӣ зāлика ла айāти-л ли ули-н нуҳā. 128.

128. Оё роҳ нанамоенд (нишон надод) онҳоро, ки пеш аз онҳо бисёр аз табақоти мардумро ҳалок кардем, дар манзилҳои он ҳалокишудагон рафтуо мекунанд? Ҳаройина, дар ин (амалҳо) соҳибхирадони нишонаҳост.

Шаҳси хирадманд аз ҳодисаҳои таърих ибрат бояд гирад. Ҳоло ояти мазкур кофирони гарданкаши Маккаро аз он балоҳое, ки бар сари дурӯғпиндорандагони қавмҳои гузашта омада буд, хабар дода гуфтааст, ки чаро аз саргузашти даҳшатноки онҳо ибрату панд намегиранд? Агар онҳо ба тарафи Яман сафар кунанд, вайронаҳои қавми Одро мебинанд, агар ба тарафи Шом сафар кунанд, вайронаҳои қавми Самудро вомехӯранд, ба тарафи Фаластин сафар кунанд, аз диёри зеру забар шудаи қавми Лут (а) мегузаранд. Хулоса, он нишонаҳо ва вайронаҳоро мебинанд, чаро ибрат намегиранд, чаро дар ҷустуҷӯи ҳидоят намешаванд? Ҳол он ки чунин ҷойҳое, ки вайрону валангор шудаанд, гӯё бо забони ҳол панду насиҳат медиҳанд ва меғянд, ки эй он ки ақли солим дорӣ, ҳоли моро бину аз он ибрат гир!! Албатта, соҳибхирадони дидани он харобаҳо мутаъассир шуда, ибрат мегиранд ва сари андеша менишинанд.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى

Ва лав лā калиматуи сабақат ми-р-Раббика лакāна лизāма-в ва аҷалу-м мусаммā. 129.

129. Ва агар набудӣ сухане, ки аз Парвардигори ту собиқан содир шуда ва набудӣ вақти муайян, ҳаройина, (фавран) азоб лозим мешуд.

Эҳтимол саволе пайдо шавад, ки чаро Худованд он бало ва офатҳоро, ки дар гузашта бар сари қавмҳои саркаши нобакор

фуруд овард, бар сари амсоли онҳо, ки дар уммати Муҳаммад (с) пайдо шуданд, намеорад? Ба ин саволи эҳтимолӣ, ояти мазкур посух гуфтааст, ки агар ваъдаи Аллоҳтаъоло оид ба таъхир андохтани азоб аз уммати Муҳаммад (с) то барпошавии рӯзи қиёмат намебуд, албатта, болои онҳо низ дарҳол азоби Аллоҳтаъоло фуруд меомад, ҳамаи онҳо мисли қавмҳои гузашта ҳалок мешуданд. Хулоса, Худованд дар ин дунё ба ҳар инсон озодии чузъӣ додааст. Ӯ метавонад роҳи ҳидоят, ё роҳи залолатро ихтиёр кунад ва ба ихтиёри худ имон орад. Агар сари ҳар гуноҳе ба ҷазо кашида шаваду маҷбуран имон орад, имони маҷбурӣ ҳосил мешавад. Он имон ҳисобида намешавад. Ба ҳар ҳол ситамгарони беимон ва муҷримони ҷасур аз таъхир омадани азоби илоҳӣ набояд мағрур шаванд. Ин лутфи Худост, ки ба онҳо муросо мекунад ва онҳоро боқӣ мегузорад, то шояд дар боқимондаи умри худ тавба кунанд ва худро ислоҳ намоянд. Вагарна азоби ҳалоккунандаи онҳо дар муддати муайяншуда бар сарашон нохосту беҳабар меояд. Барои возеҳтар шудани ин масъала ба оятҳои 1-2-юми сураи «Анъом» ва ояти 61-уми сураи «Наҳл» муроҷиъат шавад.

Валлоҳу аълам.

فَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ

غُرُوبِهَا وَمِنْ أَنَايَ أَلِيلَ فِلسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ

Фасбир ʔалā mā яқулӯна ва саббих би ҳамди Раббика қабла ʔулӯби-ш-шамси ва қабла гурӯбиҳā. Ва мин āнаи-л лайли фа саббих ва атрофа-н-наҳāри лаʔаллака тарзō.130.

130. Пас, сабр кун бар он чӣ мегӯянд ва бо ҳамди Парвардигори хеш, пеш аз баромадани Офтоб ва пеш аз фуру шудани он тасбеҳ гӯй ва баъзе соғатҳои шаб ва атрофи рӯз (низ) тасбеҳ гӯй, бошад, ки хушнуд шавӣ.

Ояти мазкур хитоб ба Расулulloҳ (с) буда, дар он Худованд фармудааст, ки акнун дидӣ, ки ин бадкорону мушрикони фавран ба ҷазо гирифтор намешаванд ва аз ҳар сухани нохуше, ки дар шаъни худ ё дар шаъни Қуръон мешунавӣ, озурда хотир машав, нигарон ҳам набош, сабр кун. Дар ивази муқобила ба онҳо, пеш аз баромадани Офтоб ва пеш аз ғуруби он ва ҳамчунин дар аснои

шаб ва атрофи рӯз тасбеҳ ва ҳамди Парвардигоратро ба ҷой ор, то ин ки ту розиву хушнуд шавӣ ва Худо аз ту низ розиву хушнуд шавад ва қалби ту дар баробари суханҳои ранҷовари онҳо нороҳат нашавад.

Аксари муфасссирон гуфтаанд, ки қисми охири ояти мазкур ба барпо доштани намозҳои панҷвақта ишора дорад:

- «пеш аз баромадани Офтоб» - намози Субҳ (Бомдод);
- «пеш аз фурӯ шудани он» намози Аср;
- «баъзе соатҳои шаб» - намозҳои Шом ва Хуфтан;
- «атрофи рӯз» - намози пешин.

Валлоҳу аълам.

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرَزَقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ

Ва лā тамудданна њайнайка илā мā маттаънā биҳӣ азвāча-м минҳум захрата-л-ҳайāти-д дунйā ли нафтинаҳум фӣҳ. Ва ризқу Раббика хайру-в ва абқо. 131.

131. Ва ба сӯи он чӣ ба он ҷамоъатҳоро аз қисми ороиши зиндагонии дунё баҳраманд сохтаем, то онҳоро биозмоем, ду чаши худро боз накун. Ва рӯзи Парвардигори ту беҳтар ва пояндатар аст.

Агарчи дар ин оят муҳтаб Расулуллоҳ (с) бошад ҳам, локин қаринаҳо нишон медиҳанд, ки ҳукми ояти мазкур ҷанбаи умумӣ дошта тамоми муъминонро дарбар гирифтааст. Зеро Расулуллоҳ (с) парҳезгортарини мардум буд. Яъне Худованд ба Расулуллоҳ (с) фармудааст, ки аз ончи, ки Мо аз зебу зинат ва неъматҳои моддии дунё кофирону мушрикони бархӯрдор гардонидаем, нигарон мабош! Онҳо мисли шукуфаҳои нопойдори зиндагии дунёанд, хазон аз паи онҳост. Онҳо неъматҳои зуд фонишавандаанд, онҳоро барои озмоиш ба онҳо додаем. Куфрони ин неъматҳо сабаб мешавад, ки мушрикони дар азоби охират абадӣ боқӣ бимонанд. Аммо он савоб (ризқ)-и доимие, ки Худованд бо навъҳои гуногун чун Имон, Ислоҳ, Қуръон, оятҳои илоҳӣ, ризқи ҳалолу покиза ва неъматҳои ҷовидонаи охират ба ту додааст, беҳтару пояндатаранд. Зеро онҳо зудгузар набуда, балки доимианд.

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا لَّحْنُ نَرْزُقُكَ

وَالْعَقِبَةُ لِلتَّقْوَى

**Ваъмур аҳлака би-с-салāti ваcтабир ъалайҳа лā
нас-алука ризқан-н-наҳну нарзуқук.
Ва-л ъāқибату ли-т-тақвā. 132.**

**132. Ва аҳли худро ба намоз бифармо ва бар адои он шикебой кун,
Мо аз ту рӯзӣ додан наметалабем. Мо туро рӯзӣ медиҳем ва
оқибати хайр барои аҳли тақво аст.**

Худованд дар ин оят Расули Худ (с)-ро фармудааст, ки хонаводаву аҳли байти худро ба адои намоз ва муҳофизати намоз дастур деҳ ва худ низ бо риояи ҳамаи рукнҳо ва одобҳои дар адо кардани намозҳо бо сабр бош. Дигар ин, ки адо кардани намоз барои ту ва хонаводаат сафои қалб мебахшад. Зеро намоз бузургтарин ва беҳтарин зикри Худост. Мо аз ту рӯзӣ намеҳоҳем ва аз ту намеурсем, ки касеро ризқ деҳ, балки Мо аз ҷониби худ, то ин ки туро ва ҷамиъи халқро ризқу рӯзӣ диҳем, кафилем. Оқибати ҳамида ва нақӯи охират аз барои касест, ки аҳли тақво бошад. Оре! Як рукни асосии шахси мусалмон ин аст, ки аҳлу оилаи худро дар ақидаи мусалмонӣ нигоҳ дорад ва барои шахси мусалмон аз ҳама кори муҳим хондани намоз аст. Барои тавзеҳоти бештар ба оятҳои 56-58-ӯми сураи «Зориёт» ва ба ояти 37-уми сураи Нӯҳ (а) мувоҷиҳат шавад.

Ояти зер ба яке аз баҳонаҳои кофирон ишора кардааст.

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ ؎ أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةٌ مَا فِي

الصُّحُفِ الْأُولَى

**Ва қолӯ лав лā яътинā би āйати-м ми-р-Раббиҳ. А-ва лам
таътиҳим баййинату мā фи-с-сӯҳуфи-л-улā. 133.**

**133. Ва (кофирон) гуфтанд: «Чаро неши мо аз ҷониби
Парвардигори хеш нишонае намеоред?». Оё ба онҳо далели возеҳ
аз ҷинси он ҷӣ дар китобҳои пешин аст, наёмадааст?**

Дар шарҳи ояти мазкур, муфасссирони олиқадр фикрҳои гуногунро баён намуданд! Ояти мазкур эҳтимоли ҳамаи онҳоро дорад. Яке аз онҳо ин аст, ки дар асри Расулуллоҳ (а) мушрикони аҳли Макка баҳонаҷӯӣ карда, гуфтанд, ки чаро Муҳаммад барои мо, то ин ки бар рост будани даъвои Пайғамбариаш далолат кунад, он мӯъҷизае, ки мо меҷӯзем, намеорад? Дар посухи онҳо гуфта шудааст, ки Қуръон баёнгари ҳақиқати ҳамаи китобҳои осмонӣ буда, тасдиқкунандаи ҳамаи онҳо низ ҳаст. Қуръон барои охириин Пайғамбар- Муҳаммад (с) мӯъҷизаи ҳамешагист. Ҳарчи дар китобҳои собиқ дар бораи Пайғамбари охируззамон дарҷ шуда бошад, Қуръон бо онҳо комилан мутобиқу мувофиқ аст. Оё барои мушриконе, ки баҳона меҷӯянд боз мӯъҷизаи дигаре талаб мекунанд, ҳамин Қуръон - чун мӯъҷизаи ҷовидонӣ кифоя нест? Боз чӣ меҷӯянд?

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا

رَسُولًا فَنُتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى ﴿١٣٤﴾

Ва лав аннā аҳлакнāхум би ъазāби-м миñ қаблиҳи ла қолу Раббанā лав лā арсалта илайнā расулаñ фа наттабиъа айāтика миñ қабли ан-н назилла ва нахзā. 134.

134. Ва агар онҳоро бо уқубате пеш аз фиристодани пайғамбар ҳалок мекардем, ҳаройина, мегуфтанд: «Эй Парвардигор! Чаро ба сӯйи мо пайғамбаре нафиристодӣ, то, пеш аз он ки хор шавем ва расво гардем, пайравии оятҳои ту мекардем?».

Мушрикони баҳонаҷӯ ҳамеша дар фикри эҷоди баҳонаҳои навад. Худованд дар ин оят аз ҳоли онҳо хабар додааст, ки агар пеш аз Муҳаммад (с)-ро ҳамчу пайғамбар фиристодан ва пеш аз нузули Қуръон онҳоро муҷозоту ҳалок мекардем, албатта, дар қиёмат онҳо норозигии худро баён карда, ба мо мегуфтанд, ки Парвардгоро, чаро Пайғамбар ва китобе барои мо нафиристодӣ, то онҳо моро огоҳ мекарданду мо аз онҳо итоъату пайравӣ мекардем ва ҳоло хору расво намешудем? Ин гуна рафтор одати шахсонааст, ки ба дини Ислому шариъати Муҳаммад (с) зид баромада буданд. Дар ҳар сурат онҳо баҳонаи беасоси худро меёфтанд. Акнун ки Пайғамбар (с) ва Китоби бузург (Қуръон) ба суроғи онҳо омад, чуноне ки дар ояти қаблӣ гузашт, ҳар рӯз

муъҷизаи нав талаб мекарданд. Агар ба онҳо муъҷиза нишон дода мешуд, наъзузулу биллоҳ, боз мегуфтанд Муҳаммад соҳир аст.

قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبِّصُوا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ

السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ﴿١٣٥﴾

Қул куллу-м мутараббисун фа тараббасу. Фа са таъламуна ман асҳāбу-с-сироти-с-савийи ва ман-иҳтадā. 135.

135. Бигӯ: «Ҳар яке мунтазир аст, пас, шумо низ мунтазир бошед, пас, хоҳед донист, кихоянд аҳли роҳи рост ва роҳёфта кист».

Ин хитобе, ки ба Расулуллоҳ (с) аз ҷониби Парвардигор шудааст, дар бисёре аз сураҳои Қуръон ба чашм мерасад. Ҳоло мувофиқи услуби ин сура Худованд ба Ҳабиби Худ (с) фармудааст, ки ба он мушрикони баҳонаҷӯ ва аз итоъати ту саркаш бигӯ, ки мо ва шумо мунтазири оқибати кори худ ҳастем. Мо дар мавриди шумо интизори ваъдаҳои илоҳӣ ҳастем, ки оқибати кори шумо чӣ мешавад? Шумо бошед, дар интизори он ҳастед, ки мусибатҳо бар сари мо кай биоянду кори мо нотаом монад. Шумо ҳам интизорӣ бикашед, мо ҳам. Ба зудӣ хоҳед донист, ки кадоме аз мо дар роҳи ростему ба манзилгоҳи Ҳақ мерасем. Неъматҳои ҷовидонаи роҳи ростро мо меёбем ё шумо? Валлоҳу аълам.

Поёни сураи «Тоҳо» Валиллоҳил ҳамд.